

DOCUMENT DE BASES

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social
i Família

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ

1. Necessitat del Pacte per a la Infància a Catalunya	3
2. Marc conceptual	4
2.1 Concepte d'infància	4
2.2 La infància com a patrimoni per a un país	6
2.3 Declaració universal dels drets dels infants	6
2.4 Convenció sobre els drets dels infants	7
2.5 L'Estatut d'autonomia	8
2.6 Llei dels drets i de les oportunitats en la infància i l'adolescència	9
2.7 La infància en la Llei d'educació de Catalunya	11
2.8 La infància en el Pacte Nacional per a la Immigració	11
3. Fonaments del Pacte per a la Infància a Catalunya	13
3.1 Participació, consens i perdurabilitat	13
3.2 Transversalitat	14
3.3 Aplicació	15

LA INFÀNCIA A CATALUNYA: DIAGNOSI I REPTES

1. Participació social de la infància	17
1.1 Drets i deures	17
1.2 Prevenció, protecció, promoció i autonomia	18
1.3 Desenvolupament de la participació	20
1.4 Consells municipals i Consell Nacional de la Infància	21
1.5 Institucions al servei de la infància	22
Idees clau	23
2. Inclusió social	24
2.1 Infància amb risc	24
2.2 Pobresa infantil	25
2.3 Inserció laboral	26
2.4 Persones nouvingudes	27
2.5 Gènere	28
2.6 Infància tutelada	30
2.7 Acollida	31
2.8 Adopció	32
2.9 Famílies amb infants amb discapacitat	33
Idees clau	34
3. Atenció a la infància	36
3.1 Salut	36
3.2 Educació i valors	40
3.3 Família	43
Idees clau	48
4. Mitjans de comunicació	49
4.1 Publicacions	50
4.2 Ràdio i televisió	50
4.3 Noves TIC	51
4.4 Publicitat	53
4.5 Tractament de la infància als mitjans de comunicació	53
Idees clau	55

INTRODUCCIÓ

1

NECESSITAT DEL PACTE PER
A LA INFÀNCIA A CATALUNYA

2

MARC CONCEPTUAL

3

FONAMENTS DEL PACTE
PER A LA INFÀNCIA A CATALUNYA

1

NECESSITAT DEL PACTE PER A LA INFÀNCIA A CATALUNYA

Catalunya, com a país, ha de fer un pas endavant per situar la infància en un eix vertebrador de les seves polítiques. El Pacte per a la Infància a Catalunya, promogut pel Govern de la Generalitat de Catalunya, ha de ser entès com una de les grans línies de present i futur de compromís i acció envers la infància a Catalunya.

Aquest Pacte haurà d'estar orientat a impulsar polítiques d'infància integrals que tinguin en compte la perspectiva dels infants, que permetin visualitzar aquest grup social i facilitin espais per a la construcció del seu futur. Cal incorporar la idea que la infància forma part de l'actiu d'un país, que és el present i que serà també el seu futur.

El Pacte per a la Infància a Catalunya haurà de ser l'instrument de consens que ens permeti avançar en matèria de drets i deures dels infants, així com en el seu benestar. La seva elaboració comporta que els diferents actors que hi intervinguin arribin a un punt de trobada que permeti treballar conjuntament per a la infància i l'adolescència de Catalunya.

2

MARC CONCEPTUAL

2.1

CONCEPTE D'INFÀNCIA

a. Petita infància

Una de les etapes de major importància en la vida d'una persona és la primera infància, que s'estén fins als 3 anys. La seva rellevància és deguda, principalment, al fet que en poc temps un individu majoritàriament indefens i sense grans possibilitats de supervivència desenvolupa i adquireix pràcticament totes les facultats físiques i mentals que li possibilitaran desenvolupar-se posteriorment en el món.

És clau que en aquestes edats els nens i les nenes rebin una atenció integral en totes les vessants: cobrint les seves necessitats físiques i emocionals, però també aquelles relacionades amb l'aprenentatge i el desenvolupament de les seves habilitats.

b. Infància

La infància que s'estén des del naixement fins a la pubertat, fins als 12 anys, és una època clau en la vida en què es configuren els ressorts afectius i intel·lectuals de l'individu. Un bon desenvolupament en aquesta etapa condicionarà l'èxit o el fracàs del projecte vital.

El concepte d'*infància* té un caràcter històric i cultural. És per això que al llarg dels segles i depenent del context cultural ha patit diferents apreciacions.

La concepció moderna de la infància s'inicia el segle XVII en les societats democràtiques i molt especialment a través de Rousseau, qui advertia les característiques especials d'aquest col·lectiu. Són molts els autors que a partir d'aquest segle van comprendre que la infància té formes particulars de veure, entendre i sentir, i que per això havien d'existir formes específiques d'educació i d'instrucció.

No serà fins al segle XX que, gràcies als moviments a favor de la infància i a les investigacions fetes, l'infant és reconegut com a subjecte de dret, de protecció per part de la col·lectivitat, amb competències i capacitat per manifestar-se. Tanmateix, les investigacions generades en els darrers anys en els camps de la psicologia evolutiva i sociocultural han posat en evidència la percepció dels infants com a éssers socials, actius i com-

petents, que construeixen, actualitzen i consoliden els seus coneixements, habilitats, destreses, actituds, valors, sentiments, afectes, etc., mitjançant les interaccions que estableixen amb els éssers, els objectes i les persones que formen part dels contextos on viuen i de les relacions que estableixen.

c. Adolescència

El terme *adolescència* fa referència a aquell 'procés de transició que es desenvolupa entre els 12 i els 18 anys i que es produeix en les persones dins una dinàmica també evolutiva que les portarà a assolir la vida adulta'.

La majoria d'autors assenyalen que aquest període s'inicia amb la pubertat, moment en què es produeixen una sèrie de canvis biofisiològics en l'organisme que transformen el cos dels nois i les noies, posen en funcionament les seves capacitats reproductives, alhora que també es produeixen modificacions psicològiques i socials.

És per això que l'adolescència s'associa a una època de canvis dràstics i de grans mutacions psicològiques. Es considera, doncs, una etapa del creixement amb què comença una forma superior de coneixement, l'atracció pel sexe, la inserció en la vida adulta –tant en el camp laboral com en el productiu– i la inserció a la maduresa emocional i la vida autònoma. No obstant això, els canvis en l'adolescència no esdevenen, necessàriament, com una ruptura i/o discontinuïtat amb el passat, sinó que la història evolutiva prèvia de cada adolescent, juntament amb les influències que apareguin en els nous contextos, entre d'altres, poden condicionar una maduresa més allunyada o més propera a la trajectòria evolutiva precedent.

d. Joventut

El concepte *joventut* també ha anat canviant al llarg de la història en funció de les realitats socials i els interessos de cada moment. Actualment, respon a un període del cicle vital entre els 16 i els 21 anys on es produeixen un seguit de transicions que fan que l'individu passi de la infància al món adult amb un estatus autònom com a ciutadà i subjecte social.

Més enllà de l'etapa del simple desenvolupament físic i psíquic, la *joventut* es defineix com 'un període necessari per aprendre a desenvolupar-se en una estructura social complexa'. És el moment de construir els projectes de vida i les identitats personals i col·lectives.

La joventut apareix, doncs, com un període a cavall entre l'adolescència i el món adult. Una etapa de curta durada en principi i que es va allargant a mesura que la humanitat evoluciona.

2.2

LA INFÀNCIA COM A PATRIMONI PER A UN PAÍS

Actualment, un dels dilemes fonamentals dels països és la necessitat de construir el futur sense deixar de preservar el passat, ja que els pobles construeixen projectes de futur a partir de la unitat que els atorga el seu passat, les seves tradicions, en definitiva, les seves arrels.

Els infants d'avui són definits per la Convenció sobre els drets dels infants com a subjectes de drets del present i com a base de les societats del futur. Per això, invertir en infància significa assegurar tant els seus drets del present com invertir en el futur de la nostra societat.

Els nivells de benestar de què gaudeixen els infants durant l'etapa infantil són determinants en el desenvolupament educatiu i en el risc de patir problemes socials i situacions d'exclusió en la vida adulta. Per aquest motiu, invertir en infància és una estratègia social de prevenció: els infants i les seves famílies se'n beneficien perquè tenen a l'abast millors oportunitats, i la societat, perquè ajuda a prevenir els riscos de fractura social.

En les últimes dècades, l'interès superior de la infància i l'adolescència s'ha consagrat com un dels principis essencials del dret modern de la persona i la família. Cal abandonar aquelles concepcions que fan invisibles la infància i l'adolescència i, en conseqüència, els considera subjectes absents i/o passius mancats de drets i de participació social, i avançar en polítiques socials que abastin tota la infància i l'adolescència a fi de visualitzar-los com a ciutadans amb capacitat per expressar els seus drets i assumir els seus deures.

2.3

DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS DELS INFANTS

El 20 de novembre de 1959 es va aprovar la Declaració universal dels drets dels infants, que vincula els estats signants. Aquest document fa referència, especialment, a la infància en situació de risc i no tracta els infants com a subjectes de drets, sols els considera des de l'àmbit de la protecció.

El conjunt de la Declaració expressa un ideal comú, un ideal moral mínim i compartit que ha de guiar les relacions entre les persones, un ideal comú que és inalienable, univer-

sal i innegociable. Considera que el reconeixement de la dignitat de tot membre de la família humana és la base de la llibertat, la justícia i la pau.

Encara que la Declaració no és un text jurídicament vinculant, els principis que promulga han tingut una gran influència en la protecció dels infants i en l'evolució de la concepció d'infància.

La Declaració conté una proclamació de principis, uns principis que es presenten com a fonamentals o personals, econòmics, socials i culturals. Destaquen la necessitat de gaudir d'una protecció especial; tenir dret a un nom i una nacionalitat des del seu naixement; gaudir dels beneficis de la Seguretat Social; rebre, en cas de patir algun impediment físic, mental o social, el tractament, l'educació i les atencions necessaris que requereixi la seva particular situació; rebre una dedicació especial en cas de no tenir família o estar mancats de subsistència; rebre una educació gratuïta i obligatòria, almenys en la seva etapa elemental; figurar, en tota circumstància, en primer terme sempre que ens referim a la protecció i els socors; ser protegit contra totes les formes de negligència, crueltat i explotació, i contra totes aquelles pràctiques que puguin fomentar la discriminació racial, religiosa o de qualsevol mena.

2.4

CONVENCIÓ SOBRE ELS DRETS DELS INFANTS

L'aprovació de la Convenció sobre els drets dels infants per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, suposa l'inici d'un nou període per a la infància, que deixa de ser considerada únicament com a subjecte de protecció i beneficiència per arribar a ser reconeguts el seu protagonisme social i els seus drets de participació social. L'Estat espanyol va adoptar la Convenció l'any següent i Catalunya la va fer seva amb l'aprovació de la Resolució 194/III, de 7 de març de 1991, en què es proclama, entre altres qüestions, l'interès superior de l'infant i s'afirma la necessitat de fer conèixer aquests drets a la ciutadania en general.

La Convenció reafirma la necessitat de proporcionar als infants la cura i l'assistència especials a causa de la seva vulnerabilitat; subratlla de manera especial la responsabilitat primordial de la família pel que fa a la protecció i l'assistència; la necessitat d'una protecció jurídica i no jurídica de l'infant abans i després del naixement; la importància del respecte dels valors culturals de la comunitat de l'infant i el paper vital de la cooperació internacional perquè aquests drets es garanteixin.

La Convenció conté quatre pilars principals: la no-discriminació; l'interès superior de l'infant; el dret a la vida, i la perspectiva de la infància. D'aquesta manera reconeix totes les necessitats dels infants que són susceptibles de ser protegides jurídicament. Es tracta del primer tractat internacional específic sobre la infància que reconeix per prime-

ra vegada als infants drets socials, econòmics, culturals i polítics, és a dir, els reconeix com a ciutadans de ple dret. El caràcter vinculant de la Convenció, a més, fa que els països que l'han ratificat (tots, excepte els Estats Units i Somàlia) estiguin obligats a complir-la.

La Convenció és universal, indivisible i els drets que conté es reforcen mútuament. Per tant, són igual d'importants i hi ha l'obligació de complir-los, tant els drets de provisió com els de protecció i els de participació. El dret de tots els infants i adolescents a ser escoltats i tinguts en compte constitueix un dels valors fonamentals que recull la Convenció.

2.5

L'ESTATUT D'AUTONOMIA

La Constitució ja disposa, en el seu article 9.2, que la protecció de la infància és una obligació dels poders públics. En aquest sentit, imposa el deure de promoure condicions i remoure obstacles per al gaudiment de la vida social. A més, s'ha de fer sota el principi de legalitat, és a dir, amb submissió plena a la llei i al dret.

Aquest fet es va veure refermat amb l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de Catalunya l'any 1979, mitjançant el qual s'establia la competència exclusiva de la Generalitat en la matèria següent: "Institucions públiques de protecció i tutela de menors, respectant, en tot cas, la legislació civil, penal i penitenciària". Així mateix, l'apartat 25 de l'article 9 preveia la competència exclusiva en la matèria més genèrica d'"assistència social".

En virtut d'aquests preceptes, la Generalitat va aprovar diverses lleis sectorials en matèria d'infància, entre les quals cal destacar-ne les següents:

- Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors des-
emparats i de l'adopció.
- Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels infants i els adolescents i de
modificació de la Llei 37/1991, del 30 de desembre, sobre mesures de protecció
dels menors deseparats i de l'adopció.
- Llei 27/2001, de 31 de desembre, de justícia juvenil, que té per objecte regular les
funcions de la Generalitat en l'execució de mesures adoptades per l'autoritat judi-
cial en el marc de la responsabilitat penal dels menors.
- Llei 8/2002, del 27 de maig, de modificació de la Llei 37/1991, del 30 de desem-
bre, sobre mesures de protecció dels menors deseparats i de l'adopció, i de regu-
lació de l'atenció especial als adolescents amb conductes d'alt risc social.

Així com la Llei 8/1995 regulava la protecció als infants i adolescents en un àmbit més "general", ja que tenia per objecte garantir l'exercici dels drets dels infants i adolescents i el seu desenvolupament integral en els àmbits social i familiar i, per tant, estava més relacionada amb la competència exclusiva esmentada més genèrica de l'article 9.25 de

l'Estatut, relativa a l'“assistència social”, la resta de lleis s'enquadraven també en la competència exclusiva en matèria d'“Institucions públiques de protecció i tutela de menors”.

Amb l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de 2006 s'introdueixen noves disposicions estatutàries en aquesta matèria. D'una banda, s'estableixen previsions i mandats als poders públics en l'àmbit de la protecció a la infància (articles 17, 40.3) i, d'una altra, les competències atribuïdes a la Generalitat es desenvolupen i delimiten en l'article 166.4, que estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de “promoció de les famílies i de la infància, que inclou les mesures de protecció social i llur execució”.

En aquest marc estatutari i legal, l'any 2010 s'aprova la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, de la qual parlarem en l'epígraf següent, amb la voluntat de recollir en un text legal tota la legislació catalana sobre infància i adolescència, amb caràcter general. Per això, aquesta Llei deroga les lleis 37/1991, de 30 de desembre, 8/2002, del 27 de maig i 8/1995, de 27 de juliol, i regula la matèria d'infància amb caràcter general, ja que, a banda de preveure específicament la protecció dels menors desprotegits, desemparats i en situació de risc, regula també la protecció a la infància en general, visualitzant l'infant i l'adolescent com a subjecte de drets i oportunitats.

En definitiva, sobre la base d'aquesta norma estatutària s'ha anat configurant el sistema de serveis socials, que inclou el subsistema de protecció de menors d'edat. L'Estatut d'autonomia pretén garantir l'adquisició de valors i actituds democràtiques als menors d'edat, adquirint, així, la consciència de ciutadans actius i participatius.

2.6

LLEI DELS DRETS I DE LES OPORTUNITATS EN LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

La Llei dels drets i de les oportunitats en la infància i l'adolescència de Catalunya, amb un plantejament integral, abastant tota la infància, suposa la fusió de les lleis anteriors, incorporant-hi algunes novetats. Així, aquesta Llei unifica i actualitza els principis que ja s'establien a la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, a la Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels infants i els adolescents i de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, i a la Llei 8/2002, de 27 de maig, de modificació de la Llei 37/1991, de 30 de desembre, i de regulació de l'atenció especial als adolescents amb conductes d'alt risc social. Així, la Llei 14/2010 dona prioritat a la descentralització i la coordinació en les polítiques públiques de prevenció, promoció, participació i protecció de la infància i l'adolescència.

En aquesta Llei s'estableixen els principis rectors i els drets d'infants i adolescents, i es regula la seva protecció quan els mecanismes socials de prevenció no han estat suf-

cients i s'han produït situacions de risc o de desemparament que cal pal·liar amb les mesures necessàries d'intervenció pública a fi de garantir que aquestes situacions no es tradueixin en perjudicis irreparables per a l'infant o l'adolescent.

Una de les novetats del text és la voluntat de reconèixer els drets d'infants i adolescents i les seves oportunitats. El concepte d'*oportunitat* gira entorn de la voluntat de fer possible l'obertura de nous camins, d'establir mesures concretes per garantir el ple exercici dels drets reconeguts als infants en aquesta Llei i en les convencions internacionals.

La Llei pretén donar una visió global de l'infant i l'adolescent com a titular dels drets que li reconeix l'ordenament jurídic vigent i com a eix vertebrador d'un sistema que comprèn, alhora, l'atenció de les seves necessitats envers la seva participació social i política en els assumptes que els afecten i l'organització, quan escaigui, de la seva protecció en situacions de risc.

Les actuacions de promoció dels infants i dels adolescents, i particularment dels seus drets, queden assenyalades com a responsabilitat de totes les institucions amb la participació activa de la ciutadania en general, i es deixa un marge ben ampli per a tot tipus d'iniciatives, especialment per a les que deriven del compliment de la Convenció sobre els drets dels infants de les Nacions Unides.

El text conté, a més, un seguit d'obligacions amb relació a la publicitat i els mitjans de comunicació social, amb la finalitat de protegir adequadament els drets dels infants i els adolescents. S'aborden temes relatius a la prevenció general en l'àmbit de la infància i l'adolescència, la qual cosa representa una novetat en la legislació catalana.

Finalment, es reconeixen les competències relatives a les intervencions socials preventives dels ens locals, sens perjudici que l'abast de la seva incidència exigeixi la coordinació d'altres administracions.

Una de les novetats més importants no és sols que s'opta per un model de protecció nou en què la declaració de desemparament ja no és l'únic títol que habilita els poders públics per a la intervenció protectora, sinó que aquella declaració es reserva per a quan calgui separar l'infant o l'adolescent del seu nucli familiar o, el que és el mateix, per als casos més greus de desprotecció. Per això es configura un sistema descentralitzat de protecció, que es fonamenta en la distinció entre les situacions de desemparament i les de risc, mantenint la competència de la Generalitat quan es tracta d'infants o adolescents desemparats i atribuint-la als ens locals si afecta infants o adolescents en situació de risc.

2.7

LA INFÀNCIA EN LA LLEI D'EDUCACIÓ DE CATALUNYA

La Llei d'educació de Catalunya recull que l'educació és l'element principal en la creació de capital humà, que permet l'increment del capital social i que és un factor de cohesió social i cultural. L'educació permet també la superació dels condicionants personals, socials, econòmics i culturals; genera les oportunitats per superar les desigualtats i descobrir i aprofitar tots els talents de la societat. Més que mai, el sistema educatiu ha de garantir la igualtat d'oportunitats i la cohesió social i actuar, en definitiva, com a ascensor social.

L'escola, per tant, és clau en el desenvolupament del conjunt d'aspiracions a les quals Catalunya ha d'arribar mitjançant l'educació i, per tant, és una de les eines bàsiques per garantir un futur pròsper i cohesionat.

Aquesta aposta del país per l'educació demana una millor relació i treball aliat entre l'escola i la família. Cal, per tant, renovar els canals i els vincles per sumar. L'educació en l'entorn familiar ha de ser assumida responsablement per pares, mares i la resta de la família, amb cooperació amb l'escola, per assolir reptes i fer un seguiment conjunt de l'evolució acadèmica i personal de l'infant o el jove.

En aquest sentit, la Llei regula explícitament els drets, les llibertats i les obligacions que corresponen a tots els membres de la comunitat educativa i estableix la carta de compromís educatiu com a mecanisme impulsor de la implicació de cada família en l'educació escolar dels seus fills i filles. La carta estrena el vincle entre el centre i les famílies en fomentar la participació dels pares i les mares en totes aquelles tasques vinculades a l'educació dels seus infants.

L'escola ha de poder respondre a noves situacions i demandes de la societat en el seu paper de socialització i integració dels alumnes.

2.8

LA INFÀNCIA EN EL PACTE NACIONAL PER A LA IMMIGRACIÓ

Amb l'objectiu d'assolir la integració en una cultura pública comuna, el Pacte Nacional per a la Immigració proposa, entre altres polítiques, reforçar les adreçades a la infància, la joventut i les famílies.

És primordial garantir l'atenció a les diverses necessitats de totes les persones durant tota la vida, però prenent especial atenció a les primeres etapes. És per això que el Pacte Nacional per a la Immigració proposa accions específiques adreçades als col·lectius d'edat de qui cal tenir una cura especial i a les famílies. Cal garantir també els drets dels menors d'edat i del jove per evitar processos d'exclusió i per donar suport a les famílies i als nuclis de convivència.

Es pretén avançar en polítiques socials que tractin els infants i els adolescents per visualitzar-los com a ciutadans i ciutadanes amb capacitat per expressar els seus drets i tenir en compte els seus deures, així com assumir un compromís social d'acord amb les seves possibilitats. Abandonar, així, aquelles concepcions que fan invisibles la infància i l'adolescència i, en conseqüència, els considera subjectes absents o passius, mancats de drets i de participació social.

El compromís explícit per a l'atenció integral de tots els infants i adolescents ha de permetre avançar, d'una manera efectiva i evident, en la coordinació i la cooperació d'administracions, tercer sector i societat civil per promoure programes d'atenció, protecció, promoció i prevenció de la població infantil i adolescent i, en particular, dels infants i adolescents en risc social i desemparats, en els àmbits social, cultural, polític i econòmic, principalment.

Aquest Pacte veu necessari reforçar les polítiques vigents adreçades a assegurar una atenció que tingui en compte la diversitat i que eviti les situacions de discriminació i de vulneració dels drets humans per als menors d'edat; garantir la mobilitat social del jove català d'origen estranger en igualtat de condicions que el conjunt de joves i fomentar la participació a la vida pública desenvolupant polítiques actives que promouin la convivència en l'espai públic. En aquest sentit, cal promoure accions específiques adreçades als infants o als joves que conviuen a favor de les relacions interculturals i intergeneracionals.

3

FONAMENTS DEL PACTE PER A LA INFÀNCIA A CATALUNYA

3.1

PARTICIPACIÓ, CONSENS I PERDURABILITAT

L'elaboració d'un pacte per a la infància respon a la necessitat de consensuar i desenvolupar les línies socials i polítiques per assegurar la visibilitat i el benestar de la infància a la nostra societat. Aquest Pacte ha de ser el resultat de la culminació del procés engegat a partir d'avaluar iniciatives ja establertes, i de renovar i innovar amb altres dibuixant així les grans línies de treball futur.

El Pacte ha de sorgir del treball conjunt de les administracions, els grups parlamentaris, el teixit social i d'experts a partir de l'experiència i del treball fet fins ara i d'un diagnòstic de la situació acurat i consensuat. En aquest sentit, no es parteix d'un document en blanc, sinó de l'experiència del treball en el terreny de les entitats i dels professionals experts.

Aquest Pacte per a la Infància sense la participació dels seus protagonistes no tindria cap validesa i, per tant, cal fomentar la participació d'infants i adolescents. D'altra banda, el pacte ha d'implicar un canvi de mentalitat: un reconeixement dels drets i deures de la infància de forma explícita, essent perdurable en el temps.

El Pacte ha de sorgir a partir d'una diagnosi rigorosa de les necessitats actuals i de les futures i adaptar les mesures proposades a la diversitat territorial de Catalunya. En aquest sentit, caldrà equilibrar la necessitat de visió general amb l'aposta pel valor de proximitat i de l'anàlisi de la realitat dels diferents municipis i barris, adaptant les respostes a les necessitats específiques. En les polítiques de prevenció i intervenció en la infància en risc, per ser veritablement eficaces, hauran d'identificar les zones on s'acumulen els factors de risc, considerar l'anàlisi d'aquests entorns i desplegar plans integrals per a la infància d'actuació intensiva i sostinguda. Aquesta diagnosi global haurà de recollir el principi d'universalitat del Pacte per a la Infància a Catalunya, i haurà de mesurar i recollir, també, la igualtat d'oportunitats i el desenvolupament de la participació infantil.

El Pacte per a la Infància a Catalunya ha de significar un pas endavant en les polítiques d'infància, un projecte ambiciós que no sols ha de donar eines per afrontar les problemàtiques actuals, sinó que, sobretot, ha de servir per les noves realitats emergents i per fer una planificació estratègica a llarg termini.

Això suposa que el Pacte per a la Infància a Catalunya ha d'anar més enllà del marc legal ja establert, caldrà, per tant, una revisió de les polítiques i propostes actuals, però també innovació. En el context actual, complex i dinàmic, hi ha la necessitat de donar una nova dimensió a les polítiques públiques, establint prioritats, i la infància n'és una.

Per tot això, serà necessari arribar a un consens de màxims i no de mínims i fer un esforç per part de tots els seus protagonistes per arribar-hi. L'àmbit de la infància és molt ampli i, malgrat que són molts els fronts oberts, tothom és conscient que un pacte haurà d'abraçar allò que totes les parts implicades arribin a consensuar. Caldrà fer-ho a partir de criteris basats en l'avenç, en el reconeixement dels drets i els deures, i en la garantia d'una igualtat d'oportunitats.

Aquest Pacte haurà de ser perdurable i haurà de tenir una visió a llarg termini. El Pacte haurà d'abordar les necessitats més urgents, així com les causes que les provoquen. El canvi de realitats socials no es pot abordar a curt termini, ja que els seus resultats finals en un municipi o barri responen a processos socials i econòmics que no es produeixen immediatament.

3.2

TRANSVERSALITAT

Les polítiques de la infància i el benestar dels infants responen a un enfocament multifactorial i, per tant, requereixen un tractament transversal. El Pacte no podrà donar respostes si no ho fa des d'un prisma de treball interdepartamental.

L'objectiu ha de ser que el benestar dels infants esdevingui fita prioritària de la política social. Per això, el Pacte per a la Infància a Catalunya haurà d'impulsar unes polítiques transversals, que garanteixin des de tots els àmbits els drets i les oportunitats de la infància, i n'estableixin també els deures.

Mitjançant la transversalitat s'explicita una voluntat política ferma del Govern per posar en primera línia les polítiques d'infància, es crea un compromís molt més estable de tots aquells actors i agents implicats en l'àmbit de la infància, es millora en eficàcia perquè és realista i considera tots aquells factors i àmbits que afecten la vida dels infants o hi tenen implicació, sigui de manera directa o indirecta. La transversalitat permet abordar el benestar personal, és a dir, situacions i circumstàncies personalitzades, i el benestar social, aquelles que afecten conjunts o subconjunts de la població.

3.3

APLICACIÓ

El Pacte per a la Infància a Catalunya haurà d'aportar uns objectius a mitjà i llarg termini que aniran acompanyats d'una sèrie d'accions i mesures per assolir-los. Tant els objectius com les accions i mesures corresponents hauran de preveure la variable territorial.

D'altra banda, malgrat la crisi econòmica actual, és necessari trobar la manera d'avançar i fer més eficients els recursos destinats a polítiques d'infància i família, i apropar Catalunya a la mitjana europea. És per això que caldrà el compromís institucional que garanteixi el desenvolupament dels programes establerts en el pacte a partir de la dotació dels mitjans i recursos corresponents, com a requisit ineludible per assolir els seus objectius, i comptar amb la col·laboració tant del món públic com del privat social i del privat mercantil.

LA INFÀNCIA A CATALUNYA: DIAGNOSI I REPTES

1

PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA

2

INCLUSIÓ SOCIAL

3

ATENCIÓ A LA INFÀNCIA

4

MITJANS DE COMUNICACIÓ

1

PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA

1.1

DRETS I DEURES

És necessària la consideració dels infants i els adolescents com a ciutadans de drets i deures, tal com defineix la Convenció dels drets dels infants de 1989. No obstant això, malgrat els esforços normatius i socials vers aquesta consideració, encara hi ha un ampli desconeixement dels drets i deures de la infància i l'adolescència i una diferent percepció i aplicació en les relacions quotidianes amb els adults segons els entorns i/o les situacions familiars i socials.

Cal fer una menció especial a la consideració de la definició de l'infant com a subjecte de drets i obligacions plantejat per la Llei. Una consideració que ens exigeix entorns globals possibilitadors de la seva seguretat i justícia, i, per tant, sensibles a:

- l'adaptació de les normatives al principi d'interès superior de l'infant;
- el progressiu desenvolupament de programes d'igualtat d'oportunitats, i
- el progressiu increment dels programes preventius i d'atenció integral adreçats als col·lectius d'infants en risc i en situació de desavantatge social.

Pel que fa als drets, cal fer especial atenció als drets socials, és a dir, salut i educació, i l'equilibri d'aquests en relació amb la resta de drets definits en la Convenció, realitat que ens obliga a plantejar-nos acords entorn de dos eixos de treball complementaris:

- Fer campanyes de difusió/sensibilització transversal institucional.
- Revisar i ampliar la formació dels professionals relacionats amb la infància i l'adolescència en l'aplicació de la Convenció.

Definir els procediments pels quals s'avalua l'interès superior de l'infant exposat a la Convenció suposarà una garantia de drets i alhora una guia comuna per desenvolupar les polítiques públiques interdepartamentals a Catalunya.

La constatació que els drets de la Convenció no es visualitzen suficientment a les relacions quotidianes entre nens/nenes i adults, apunta a la necessitat d'un canvi de rol i de la visió de l'adult que possibiliti considerar els infants i els adolescents com a subjectes de drets d'avui i amb les responsabilitats i deures propis a les de la seva edat i capacitat.

Queda clar, doncs, quins són els drets que cal desenvolupar, però també és molt important que comencem a parlar dels deures i les responsabilitats que corresponen als infants i adolescents. Ens referim al fet que han d'assumir els deures i les responsabilitats que els corresponen d'acord amb el reconeixement de les seves capacitats per participar activament en tots els àmbits de la vida. D'aquesta manera, els infants i els adolescents s'han de respectar a si mateixos, han de respectar les persones amb qui es relacionen i l'entorn en què es desenvolupen, i han d'assistir al seu centre educatiu durant el període d'ensenyament obligatori. Aquests poden ser uns dels principals deures que els correspondrien, però no els únics. Cal que tant adults com infants i adolescents es plantegin la importància d'obrir aquest debat per poder assolir l'equilibri social, i també com a inici d'un procés d'empoderament i participació social dels infants i adolescents.

1.2

PREVENCIÓ, PROTECCIÓ, PROMOCIÓ I AUTONOMIA

Es defineix la *prevenció* com a 'conjunt d'actuacions socials destinades a preservar l'infant o l'adolescent de les situacions que són perjudicials per al seu desenvolupament integral o per al seu benestar'.

En el marc de la protecció, durant els darrers anys, el Govern ha creat el Registre unificat de maltractaments infantils (RUMI) i ha fet esforços en matèria de lluita contra el maltractament infantil. Així mateix, s'ha creat un centre especialitzat en la recerca sobre els maltractaments infantils i s'ha posat l'accent en la formació del personal, la prevenció dels maltractaments i l'atenció dels infants des dels punts de vista policial, sanitari i educatiu.

Pel que fa al maltractament infantil, aquesta Llei, davant la regla general vigent segons la qual cal separar l'infant o l'adolescent del seu domicili o nucli familiar, pretén iniciar un canvi de paradigma. És a dir, sempre que sigui possible, cal separar la persona maltractadora, i s'han de prioritzar les mesures administratives o judicials que permetin l'atribució a l'infant o l'adolescent de l'ús de l'habitatge familiar i la determinació d'aliments, si escau, a càrrec de la persona maltractadora.

La protecció davant el maltractament infantil abraça la protecció davant la victimització secundària. Cal evitar els perjudicis causats a la víctima pel desenvolupament del procés penal posterior al delicte, que són especialment preocupants en el cas dels infants i els adolescents que són víctimes d'atemptats contra la indemnitat o contra la llibertat sexual. Certament, s'han produït en els darrers anys molts avenços en la protecció de la víctima adreçats a evitar la confrontació visual de les víctimes amb els acusats, però amb aquesta protecció no n'hi ha prou. Cal trobar l'equilibri entre l'interès superior de l'infant i la presumpció d'innocència, procurant que no es causi un nou trauma a l'infant o l'adolescent que presumptament ha estat víctima de maltractament o abusos sexuals.

Aquesta Llei respon a la voluntat ferma de posar la lluita contra el maltractament infantil al mateix nivell que la lluita contra la violència de gènere o masclista.

Per això, i amb el ple respecte per la competència exclusiva de l'Estat en matèria processal penal, cal potenciar la coordinació entre el personal clínic i el personal forense, i evitar les dobles exploracions i recollides de mostres, i fomentar un únic sistema per evitar la major part dels efectes produïts per la incoació del procés penal: la preconstitució de la prova testifical de l'infant o l'adolescent que eviti declaracions posteriors.

També són nous la creació i el foment de serveis especialitzats per detectar i atendre el maltractament infantil i preveure la possibilitat de prestacions periòdiques o úniques per ajudar a pal·liar els efectes patits i a assolir l'autonomia de l'infant o l'adolescent respecte a la persona maltractadora.

En el seu desenvolupament, posa èmfasi en la importància d'eradicar la violència infantil en qualsevol de les seves accepcions. Per aconseguir-ho, caldria específicament:

- Prohibir explícitament el càstig físic en la família i/o en les relacions pares/fills com a garantia de la seva integritat física, psíquica, emocional i la seva dignitat personal.
- Incrementar la sensibilització per denunciar els maltractaments mitjançant la utilització del RUMI i/o el telèfon de la infància.
- Intensificar les bones pràctiques i els estàndards de qualitat com a garantia de servei a la ciutadania i evitar el maltractament institucional.
- Desenvolupar programes específics per a la intervenció i el tractament en l'abús sexual i evitar la victimització secundària.
- Continuar la normalització i la integració dels infants o adolescents estrangers menors d'edat no acompanyats a la xarxa única de protecció segons el previst als protocols de protecció.
- Desenvolupar programes específics contra el *bullying* o violència escolar que integrin informació i formació per als pares i els alumnes, incrementin la col·laboració família-escola, garanteixin la seguretat de les víctimes i ajudin a visibilitzar els més vulnerables.

Alguns autors defineixen el concepte de *resiliència* com a 'capacitat de resposta inherent a l'ésser humà, a través de la qual es generen respostes adaptatives davant situacions de crisi o risc'. És a dir, un procés dinàmic que obté com a resultat l'adaptació positiva i accions que permeten a l'individu sortir enfortit davant l'adversitat, respectant, sempre, les seves característiques personals. En aquest context, la resiliència es pot considerar com a vector en les polítiques de protecció.

La consideració de l'infant com a subjecte actiu i no sols com a objecte de protecció, ens permet integrar la resiliència com a procés educatiu individual i factor prioritari en la seva protecció. Les investigacions dels últims anys i la recollida de vivències en primera persona de joves i/o adults que han evolucionat positivament a situacions de maltractament o fort patiment infantil posen de manifest la importància de formar els infants, adolescents i les seves famílies i informar-los sobre l'educació en la resiliència i la necessitat d'incloure aquesta formació als dissenys curriculars dels professionals relacionats amb els infants i adolescents en risc de vulnerabilitat.

D'altra banda, la *promoció* es defineix com a 'conjunt d'actuacions socials que obeeixen a objectius de millora social i responen a anhels o aspiracions col·lectius, particularment als d'un benestar personal i social més gran'. Com a concepte, està vinculat a

la prevenció primària, però també a la promoció específica del benestar infantil i la dels seus drets. És, per tant, un criteri transversal que s'ha d'abordar des de la globalitat dels diferents apartats, blocs de necessitats i serveis i ciutadans en general, responsables del seu desenvolupament específic.

La forta influència històrica cultural i social fa considerar els nens i les nenes com a objectes de protecció i no com a subjectes de drets amb necessitats i també amb capacitats, obliga a intensificar la reflexió sobre com l'adult ha de canviar la seva visió de l'infant, sensibilitzant-lo en la cultura dels drets d'aquest de manera progressiva.

En aquest sentit, és important possibilitar l'accés directe dels infants i els adolescents a la defensa dels seus drets a totes les institucions que els representen.

Cal donar a l'educació la importància que té en el desenvolupament cultural i de les capacitats que possibiliten una integració activa dels infants i els adolescents a la seva societat, i des d'aquest reconeixement, s'obre el debat sobre si els models actuals d'educació social i d'educació familiar faciliten el procés de responsabilització i autonomia dels infants i adolescents, o al contrari, generen sobreprotecció i dependència.

Potser, en un temps en què els pares i les mares tenen poc temps de relació afectiva per acompanyar els processos d'autonomia infantil i juvenil, l'impuls de la conciliació de la vida familiar i laboral i la responsabilització activa dels infants i adolescents a la vida quotidiana sigui el millor facilitador.

Els coneixements, habilitats i capacitats implicats en l'adequada socialització, sociabilitat i autonomia, requereixen uns espais públics culturals, lúdics i esportius segurs.

1.3

DESENVOLUPAMENT DE LA PARTICIPACIÓ

La participació de l'infant o l'adolescent en tot el que l'afecta és el que configurarà l'estatus de ciutadà i, per això, es considera inimaginable el disseny de polítiques públiques en qualsevol àmbit elaborat d'esquena al col·lectiu afectat.

L'exercici de la "participació social" és una manera de reconèixer-los com a grup humà, amb compromisos i lleialtat cap al grup de pertinença i els interessos comuns, i que exigeix la garantia de drets i deures i el seu desenvolupament operatiu:

- Participació civil: drets necessaris per garantir la llibertat individual (de moviment, de contractació si escau, d'expressió i de propietat personal).
- Participació política (drets vinculats a la participació representativa en les estructures polítiques que gestionen els temes que els afecten).
- Participació social (drets i deures que permeten a tots els membres participar de forma equitativa en els nivells bàsics de vida de la seva comunitat, per exemple, en el sistema educatiu i el de salut).

- Participació cultural (dret a ser iguals davant la llei, a la no-discriminació per cultura, sexe o raça).

Però hi ha un consens en el dèficit global de la participació en les dinàmiques socials i polítiques d'infància i adolescència que habitualment no apareix als òrgans on es prenen les decisions que els afecten. Majoritàriament encara es gestionen els seus interessos i necessitats a través de representants adults.

Defensar que la infància té el dret, el deure i la capacitat com qualsevol altra persona, a ser participis principals de totes aquelles decisions, propostes i accions que afectin les seves vides compensarà sense cap dubte el fort desequilibri actual entre l'acompliment dels anomenats drets socials (educació i salut) i drets civils (opinió i participació). Cal promocionar espais visibles d'opinió i participació a la vida quotidiana familiar, a l'escola, a les activitats de lleure o la vida comunitària, així com en l'àmbit de l'educació cívica i moral i també al dret.

El distanciament creixent entre les cultures infantil i juvenil i la cultura adulta (noves infàncies i noves maternitats i paternitats) dificulta, sense cap dubte, la comunicació dialògica i l'aprenentatge de la participació conjunta a la comunitat com a ciutadans d'avui. Però seria millorable si promovem espais relacionals intergeneracionals d'intercanvi vivencial i cultural i programes compartits d'ús de noves tecnologies i nous estils de relació.

1.4

CONSELLS MUNICIPALS I CONSELL NACIONAL DE LA INFÀNCIA

Amb noms diferenciats (consells d'infants, audiències públiques, plens, pressupostos participatius...), prop de cinquanta municipis tenen consells d'infància.

Els consells municipals es poden definir com:

- Un espai de reunió on els nens i les nenes poden exercir el seu dret civil a participar en temes de la seva ciutat directament relacionats amb ells.
- Un espai d'observació de la ciutat on, partint de la mirada dels nens i nenes, es poden detectar aquells temes millorables del municipi que passen desapercebuts als adults.
- Un espai de formació on aprendre el sentit i el significat que té participar (implicar-se en un projecte) i des del qual utilitzar allò après per continuar aprenent i fent formació com a ciutadans actius i compromesos.
- Un espai d'ús de procediments i valors democràtics. En paraules del pedagog John Dewey, estaríem davant d'un gimnàs democràtic on els nens i les nenes tenen l'oportunitat d'exercitar la seva formació ciutadana de participació.

Pel que fa al Consell Nacional de la Infància, els seus objectius serien:

- Tenir capacitat per proposar accions dirigides a la millora de les condicions de vida i al reconeixement social dels drets de la infància i l'adolescència.
- Ser l'interlocutor dels nens, nenes i adolescents de Catalunya.
- Visualitzar de forma positiva nens, nenes i adolescents i sensibilitzar la ciutadania en l'ús dels seus drets.
- Arribar a convertir-se en un fòrum de participació directa de nens, nenes i adolescents de Catalunya.

El Consell Nacional d'Infància s'iniciaria a partir dels consells d'infants que ja funcionen al territori i altres experiències participatives existents. Aquesta participació representativa ha de ser necessàriament transversal i, per tant, directa i en tots els àmbits. Els consells, tant el nacional com els locals, han d'aconseguir un protagonisme real, a més de la seva formalitat; han de ser una eina, no un objectiu en si mateix.

És per això que la creació dels consells s'ha d'emmarcar en una política global d'infància que incorpori la perspectiva de la infància als afers públics i, alhora, a fi que la participació sigui eficaç i significativa, s'ha d'entendre com un procés, no com un esdeveniment individual i únic.

El Pacte per a la Infància a Catalunya esdevé sense cap dubte un instrument rellevant en la operativització del Consell Nacional d'Infància a través del necessari consens transversal i interinstitucional per intensificar la sensibilització i la informació del Consell a tot el territori català, i en el suport necessari a les diferents experiències participatives positives actuals a fi que puguin ser el motor del Consell Nacional d'Infància i formar-ne part.

1.5

INSTITUCIONS AL SERVEI DE LA INFÀNCIA

Hi ha un gran consens científic i tècnic en què la necessària visió com un tot de l'infant exigeix que hi hagi institucions específiques al servei de la infància. El 2002, el Comitè dels Drets de l'Infant de Ginebra va elaborar i adoptar l'Observació General 2: "El paper de les institucions nacionals independents de drets humans en la promoció i protecció dels drets del nen".

El Comitè dels Drets de l'Infant proposa la creació d'una institució independent per a la promoció i la vigilància de l'aplicació de la Convenció com a garantia d'incrementar el seu empoderament i no delegar els seus drets a altres possibles organitzacions defensores de drets.

A Catalunya, aquesta defensa se centralitza en l'adjunt/a al Síndic de Greuges per la Infància, i es deriven a aquesta institució algunes de les funcions definides pel Comitè.

PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA

- Donar tractament prioritari a la infància i l'adolescència en les polítiques del país.
- Tenir presents la infància i la família a l'agenda política, social i econòmica.
- Construir una nova cultura en la qual la protagonista sigui la infància.
- Tractar transversalment i interdepartamentalment la infància segons les seves necessitats i garantir la coresponsabilitat dels diferents agents i de la mateixa família.
- Donar-li una igualtat d'oportunitats que afavoreixi les mateixes condicions socials i eviti la seva invisibilitat.
- Garantir especialment la participació efectiva de la infància (tenir en compte la seva veu).
- Tenir com a referència la Convenció dels drets de la infància. Implicar-hi la societat (component comunitari).
- Evitar el bonisme i el paternalisme.
- Atorgar als infants i/o adolescents el valor i el respecte similar als adults.
- Creure en les seves capacitats i educar-la en la responsabilització.
- Remarcar l'interès superior de l'infant com a garantia de dret en totes les decisions. Adaptar les normatives al principi d'interès superior de l'infant.
- Incrementar progressivament els programes preventius i d'atenció integral adreçats als col·lectius d'infants en risc i en situació de desavantatge social.
- Escoltar la infància activament i informar-la. Revisar i ampliar la formació dels professionals relacionats amb la infància i l'adolescència en l'aplicació de la Convenció.
- Afavorir la seva participació en les decisions que els afectin.
- Analitzar-la i intervenir-hi tenint en compte el concepte de *resiliència*.
- Respectar-la i donar-li credibilitat malgrat l'edat.
- Recollir directament les seves necessitats.
- Fer-los participar en el procés educatiu cívic tenint en compte els seus drets.
- Promoure la representació equitativa de tots els col·lectius que formen la infància i tenir en compte les seves necessitats específiques.
- Tenir consciència de servei a la infància, a més de procurar-li una representació perquè hi participin.
- Promoure l'objectivitat i la independència en les propostes.
- Prendre en consideració, des d'un punt de vista polític, la participació social dels infants.
- Afavorir la comunicació amb els adults per adaptar els continguts a les necessitats/possibilitats dels infants i els adolescents.

2 INCLUSIÓ SOCIAL

2.1

INFÀNCIA AMB RISC

La situació de crisi econòmica, la inestabilitat del mercat laboral i l'augment de l'atur són els principals factors responsables de la precarietat econòmica de moltes llars.

La vinculació de les famílies al mercat laboral és el que determina la seva situació econòmica. En aquest sentit, l'existència de dues fonts d'ingressos a la llar modera els riscos de vulnerabilitat econòmica, però això només passa quan les famílies han trobat solucions per compatibilitzar l'ocupació amb la cura dels menors d'edat sense incórrer en costos excessius.

Les despeses elevades dels serveis d'atenció infantil formal (activitats extraescolars, llars d'infants...) poden retallar extraordinàriament els beneficis que reporta un segon ingrés i, fins i tot, dissuadir en darrer terme de participar en el mercat de treball.

Un sol sou a casa no assegura a moltes llars on viuen menors d'edat dependents la seva protecció necessària enfront de l'exclusió econòmica.

Les dificultats econòmiques poden provocar greus tensions familiars, alimentació escassa o inadequada, absentisme escolar, problemes en el procés d'aprenentatge, la pèrdua de l'habitatge habitual o la sobreocupació d'habitatges.

A banda de la situació econòmica familiar, un altre factor molt important que incideix directament en les condicions de vida dels infants és l'estructura de la llar i els canvis que pot patir. En aquest sentit, l'augment de separacions i divorcis o les dificultats per conciliar vida familiar i laboral són factors que fan més propenses dinàmiques de risc social que afecten, majoritàriament, nens i nenes.

També cal remarcar que les famílies nombroses i les monoparentals, sobretot si hi ha algun infant amb dependència, acostumen a ser les estructures familiars en què els nens i les nenes es troben més exposats a situacions de risc de pobresa. (Si els progenitors que encapçalen una llar monoparental no treballen, aquest risc augmenta.)

Les dinàmiques de risc social, en el cas dels infants i els adolescents, poden conduir al fracàs escolar, a participar en activitats perilloses o a consumir substàncies addictives. Tot això, pot generar una dinàmica d'exclusió que sovint arrossegaran al llarg de la seva vida: carències formatives, atur, trastorns psicològics i de conducta, manca de participació i implicació social i dependència institucional.

El repte de les polítiques de prevenció i intervenció en la infància en risc, per ser veritablement eficaces, consisteix a identificar les zones on s'acumulen els factors de risc, considerar l'anàlisi d'aquests entorns i desplegar plans integrals per a la infància d'actuació intensiva i sostinguda.

2.2

POBRESA INFANTIL

En els últims anys en què hem gaudit de certa bonança econòmica, la pobresa infantil s'havia mantingut estable a Catalunya, en valors entorn del 17,6%, però en el 2009, per efecte de la crisi, s'ha disparat al 23,4%. Aquesta taxa es troba per sobre de la mitjana de la UE, que és del 16%.

Sovint la pobresa infantil és el resultat de situacions que arrosseguen les famílies a casos de vulnerabilitat, com són la pèrdua de la feina o el baix salari dels pares i mares, però és també cada vegada més la conseqüència de noves trajectòries laborals i familiars dels progenitors (diverses, inestables, discontinues), que poden exposar els infants i els adolescents a experiències d'adversitat econòmica i social en diferents moments.

En tota societat democràtica on la igualtat d'oportunitats en l'inici del cicle vital determina les trajectòries de les persones, és convenient identificar els riscos d'exclusió social i els efectes que comporten per als menors d'edat. Qualsevol mesura que aconseguixi reduir la pobresa infantil, no tan sols representa una inversió essencial per als infants i adolescents, sinó també per al futur benestar col·lectiu de tota la ciutadania.

La igualtat d'oportunitats no es farà plenament efectiva fins que tots els infants gaudeixin d'avantatges per poder dur a terme les seves màximes potencialitats. Això no obstant, cal tenir en compte que han de respondre a les pròpies necessitats dels infants.

Un veritable pas endavant en els drets de la infància és apostar perquè es reconegui que la pobresa i la privació en els infants és una forma de vulnerabilitat i risc social. Així, l'anàlisi dels processos d'exclusió social des de les trajectòries vitals permet oferir més informació de caràcter qualitatiu sobre la mateixa exclusió social. Des d'aquest coneixement és possible articular polítiques inclusives més efectives que puguin tenir impacte al llarg de la vida de la persona i prevenir així situacions d'exclusió que demanden polítiques estructurals i proactives, no centrades únicament en col·lectius o en moments determinats de la vida de les persones.

La infància i la transició a l'edat adulta han esdevingut, en termes d'exclusió social, etapes d'alt risc.

Ens trobem, doncs, davant un fenomen social preocupant. La taxa de risc de la pobresa infantil a Catalunya s'ha disparat en els darrers anys, situant-se a la cua dels països de la Unió Europea. Una realitat que és agreujada per les característiques pròpies de

l'etapa infantil, una etapa en la qual encara l'individu no disposa dels mecanismes suficients que li permetin defensar els seus interessos i les seves necessitats.

Davant d'aquesta situació, els nens i les nenes són la població més vulnerable, ja que poden estar abocats a viure situacions molt complexes des de ben petits que poden afectar el seu desenvolupament de la maduresa.

Durant els darrers anys, s'han millorat molts factors, com la reducció de la mortalitat infantil, s'ha assolit l'escolarització universal dels infants, el sistema legal protegeix els menors d'edat davant el maltractament infantil o l'abús i, fins i tot, hi ha hagut acords internacionals, com la Convenció internacional dels drets de la infància de l'ONU o la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea, que recullen els principis bàsics de protecció a la infantesa. A més, s'ha invertit en mesures per millorar les condicions de vida dels infants, encara que, majoritàriament, han estat iniciatives adreçades a resoldre problemes urgents.

Però, malgrat que s'han assolit avenços en el camp educatiu i el de la salut i en la protecció de la seva seguretat física, la preocupació per la infància continua essent una constant.

Aquesta preocupació té la seva raó de ser en un bon nombre de factors que fan perillar el benestar de molts nens i nenes: a alguns dels riscos socials que generen males-estar entre les famílies (manca de feina, malaltia o discapacitat de la persona que aporta els diners a casa...) s'hi afegixen altres factors, com ara les noves formes de vinculació dels pares i les mares al mercat laboral, la dissolució i nova composició de les famílies. La suma de tots configura nous perfils de vulnerabilitat, ja que els infants es veuen perjudicats per dinàmiques socials que es desencadenen en àmbits en els quals no participen directament o per iniciatives que prenen els seus progenitors.

En definitiva, la pobresa limita les oportunitats dels infants, amenaça la cohesió social de les societats esdevenidores i suposa un elevat cost econòmic per al futur. La resposta ha de ser un treball preventiu que permeti evitar i/o aturar les desigualtats socials.

2.3

INSERCIÓ LABORAL

La inserció laboral dels joves és l'element clau per fer el pas a la vida adulta. Es considera el treball com un dels eixos d'integració social, espai per a la participació ciutadana i el motor del progrés material i econòmic d'una persona.

La formació esdevé un dels elements clau en els processos d'inserció, i, per això, cal potenciar-la i incentivar-la des de la formació professional i la formació ocupacional fins a la formació universitària, per millorar les qualificacions i afavorir els processos d'inclusió laboral del jovent.

La problemàtica dels joves que comencen el seu camí professional és determinada, en general, per la manca d'experiència laboral i per la divergència entre la formació que

posseeixen i els perfils professionals que requereix el mercat. Per aquest motiu, és important oferir al jovent unes actuacions d'orientació, formació i seguiment. Aquesta línia suposa una eina adequada per facilitar la inserció professional dels col·lectius de joves sense feina, en la mesura que permet detectar prèviament les capacitats personals i professionals del jovent en la fase d'orientació i conduir-lo cap a aquelles especialitats més sol·licitades pel mercat laboral en la fase de formació.

El col·lectiu de joves en risc d'exclusió inclou, d'una banda, el col·lectiu de joves en situació d'alt risc social (entorn sociofamiliar desestructurat, mancances formatives i laborals, conflictivitat personal, etc.), i, d'altra banda, el col·lectiu de joves amb especials dificultats d'accés al treball a causa d'una discapacitat física, psíquica i/o sensorial, o bé a conseqüència d'un trastorn de salut mental.

En relació amb els col·lectius en risc d'exclusió sociolaboral, i pel que fa al seu accés a recursos de formació professional ocupacional i d'inserció laboral, s'ha de procurar, en la mesura que sigui possible, la seva integració en recursos ordinaris, i, quan això no sigui possible, articular mesures específiques de formació i/o inserció sociolaboral.

Un element fonamental de les polítiques d'ocupació ha de consistir a articular mecanismes que produeixin un estímul cap a la vida laboral activa de qualsevol persona. És a dir, partir de la inserció laboral com a eix bàsic per a l'autonomia. A més, s'ha de plantejar l'estratègia de la inserció laboral partint de la consideració de la igualtat d'oportunitats com un dels eixos fonamentals.

És bàsic disposar d'itineraris personalitzats d'inserció sociolaboral que facin efectiva la participació dels joves i la seva permanència al mercat de treball.

Per això, cal:

- Identificar els aspectes clau que dificulten la incorporació laboral de les persones que s'inicien en el mercat laboral a fi d'abordar-los de manera adequada.
- Proposar una estratègia que integri un conjunt d'accions que tinguin en compte les diferents vessants que incideixen en la incorporació laboral.
- Assumir la participació com un element clau del seu desenvolupament i assolir el màxim consens possible amb els agents socials.

2.4

PERSONES NOUVINGUDES

La infància i la joventut són etapes fonamentals en la vida de les persones, ja que, en bona mesura, en elles s'instauren les bases del seu futur desenvolupament personal. En el cas de les persones immigrants, aquestes etapes estan especialment marcades per la migració i pel dol migratori que aquest procés pot comportar.

Els adolescents procedents d'altres cultures que resideixen a Catalunya viuen un model de societat, hàbits, valors i actituds a l'escola molt sovint diferent dels del seu entorn familiar.

Com ja hem dit, l'adolescència és una etapa difícil en si mateixa, i cal ajudar aquests joves a fer que no visquin els diferents models com un xoc cultural, amb tensions que podrien acabar afectant-los psicològicament. És important que no percebin una cultura, sigui quina sigui, com la bona, i l'altra com la dolenta.

L'acomodació de la joventut en una cultura pública comuna no és només una necessitat, sinó que esdevé una exigència per convidaure en una societat diversa. Un fracàs de socialització de la joventut en la diversitat pot suposar fragmentació i radicalismes, pot posar en risc la cohesió social. Així doncs, és fonamental evitar l'estructuració de la societat en funció de l'origen de les persones, assegurant una atenció que tingui en compte la diversitat i que eviti les situacions de discriminació i de vulneració dels drets humans per als menors d'edat i fomentant un procés de socialització de la joventut dins els valors democràtics dels drets humans, la igualtat i el pluralisme.

El propòsit és desenvolupar accions formatives per a pares i mares perquè puguin ajudar els seus fills i filles a fer convidaure amb normalitat una i altra cultura, sense tensions, i facilitar-los el pas de l'adolescència a la vida adulta tot valorant les seves arrels, però alhora perfectament integrats a la societat d'acollida, la catalana.

És necessari desenvolupar, també, polítiques actives que promoguin la convivència. En aquest sentit, cal promoure accions específiques adreçades als infants o als joves que convidauren a favor de les relacions interculturals i intergeneracionals, entenent la interculturalitat com la necessitat de trobar actituds socials positives davant la diversitat de cultures. En aquest sentit, cal promoure l'educació intercultural dels joves amb l'objectiu d'informar-los d'altres maneres de viure i entendre la realitat, altres filosofies, altres religions. En definitiva, aconseguir educar-los en una visió global del món on convidauren les cultures d'origen amb la llengua i la cultura catalana d'acollida i d'integració.

En la societat catalana actual, fa molt temps que s'hi ha produït una rica simbiosi cultural de diferents comunitats arrelades i compromeses en la vida catalana, que han sabut desenvolupar-se i destacar per l'aportació cívica i cultural. El respecte i la convivència entre les persones és la base per crear lligams de solidaritat entre les diferents cultures. Fer-ho des de les primeres etapes de la vida és clau per aconseguir aquesta consciència intercultural. No hem d'oblidar que la Catalunya actual és fruit de la suma de tradicions diverses i de la voluntat de mantenir viva la identitat pròpia.

2.5

GÈNERE

Des de la perspectiva de gènere, les discriminacions que pateixen encara avui moltes dones són fruit d'una estructura cultural, social i econòmica i no de condicions biològiques.

Tot i els importants avenços assolits, la situació de desigualtat entre dones i homes segueix sent, encara, molt important i està profundament arrelada a la nostra societat. La lluita per la igualtat requereix incidir en les causes subjacents de la discriminació.

D'altra banda, la desigualtat social no és només una qüestió relacionada amb la posició que cada individu ocupa en la piràmide d'estratificació social i la distància que s'estableix entre uns i altres, sinó amb la posició que ocupen alguns grups en la societat i de com es defineixen en aquests grups els vincles socials i comunitaris.

Els rols que històricament han estat desenvolupats per dones i homes estan clarament diversificats, però no són igualment valorats. Això fa que les responsabilitats socials que s'adjudiquen a les dones siguin, massa sovint, considerades com a obligatòries i inherents a la seva condició de dones, i per tant acaben sent imposades, no se'ls atorga cap mena de reconeixement ni recompensa.

Aquesta desvalorització del paper que s'atribueix al sexe femení pot desembocar a situacions de discriminació i, fins i tot, violència sobre elles, i les aboca a situacions d'exclusió social.

Dins d'aquest context també podem destacar el que es considera una agressió total a un col·lectiu específic de dones: la mutilació genital femenina. Per combatre-la és imprescindible el treball a partir de la formació, la informació i la sensibilització tenint en compte no tan sols el marc legal que protegeix les víctimes, sinó, i sobretot, els perjudicis que aquella provoca en la salut. L'abordatge preventiu de les mutilacions genitals femenines implica promoure la mediació comunitària en les famílies si hi ha risc de mutilacions genitals, garantir mesures específiques per a la seva prevenció i eradicació, i actuar en l'àmbit de la cooperació internacional per treballar des dels països d'origen per a l'eradicació d'aquestes pràctiques.

En resum, les dones arriben a situacions d'exclusió social condicionades no pel fet de ser dones, sinó per causes estructurals que les fan més vulnerables i pel seu paper de cuidadores i responsables d'altres éssers més o menys dependents. I, habitualment, quan les dones arriben a aquestes situacions d'exclusió ja han recorregut un llarg camí d'esforços i sacrificis, perquè no podem obviar que les habilitats femenines per fer front a aquestes situacions són gairebé il·limitades.

Des de totes les instàncies europees i internacionals s'impulsa la perspectiva de gènere com a requisit clau per al procés d'inclusió i cohesió social.

Fer de Catalunya una societat cohesionada desenvolupant polítiques de prevenció i acció a favor de la promoció de l'autonomia personal, la inclusió social i contra la pobresa, garantint els drets socials, especialment de les persones més vulnerables, implica, necessàriament, lluitar contra la pobresa i l'exclusió social des de la perspectiva de gènere. Per això, els poders públics de Catalunya han d'establir les condicions per eliminar la discriminació de les dones i promoure el seu empoderament, entenent per empoderament 'el procés pel qual les dones enforteixen el seu potencial i la seva autonomia, coneixen millor les seves capacitats i participen activament en la superació dels obstacles que són a la base de la seva inferiorització'. Pel que fa al Pacte per a la Infància a Catalunya, caldrà pensar en accions específiques per a les nenes emmarcades en els principis d'educació i tracte igualitari, i el necessari "empoderament" des dels primers anys de vida.

2.6

INFÀNCIA TUTELADA

El primer esforç cal esmerçar-lo en la prevenció, que es defineix com 'el conjunt d'actuacions socials destinades a preservar l'infant o l'adolescent de les situacions que són perjudicials per al seu desenvolupament integral o per al seu benestar'. Per tant, amb un desenvolupament correcte d'aquestes actuacions, es poden evitar maltractaments i reduir situacions de desemparament.

Si la tasca de prevenció no s'ha desplegat oportunament o no ha estat eficient, cal atendre el menor d'edat amb el conjunt d'actuacions socials quan hi hagi la probabilitat, i no la certesa, que el desenvolupament integral de l'infant o adolescent en pot resultar afectat negativament. La conseqüència jurídica d'aquests casos és la declaració de risc.

Cal tenir present, però, que les polítiques de protecció es van traspasar a la Generalitat de Catalunya el 1981, però la història ens demostra que no s'havien desenvolupat prou. Per tant, la prevenció és, doncs, un objectiu nou, i encara no està gaire desenvolupada a les polítiques públiques d'infància i adolescència a Catalunya, on socialment manca la sensibilització ciutadana i institucional sobre la importància de la detecció precoç de les dificultats (ja existent a les polítiques de salut i educació).

Aquest procés de protecció, que implica una separació temporal o definitiva de les famílies biològiques, exigeix fer una reflexió qualitativa sobre l'exercici institucional del compliment de les seves necessitats bàsiques des de les tres vessants complementàries i obligatòries: ser atès i educat, ser entès i ser ajudat.

Aquestes necessitats prenen matisos específics quan estan afectades per la separació, les seves seqüeles i les possibles maneres de donar suport als afectats, sempre des de l'interès superior de l'infant i l'adolescent menor d'edat i de la seva atenció integral i normalitzada.

La infància tutelada queda inclosa, quant a les polítiques públiques, en la denominada Xarxa de protecció a la infància i l'adolescència de la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a la xarxa de serveis de programes preventius per als infants i les seves famílies, cal incidir en el suport i l'educació de les funcions parentals i en els recursos socioeducatius infantils i juvenils que donin suport en horaris extraescolars als processos de socialització, sociabilitat i autonomia al costat de l'escola i la família.

En cas que es tingui la certesa de l'afectació negativa, cal protegir-lo amb el conjunt d'actuacions socials que permetin el desenvolupament integral de l'infant o adolescent. Una de les seves conseqüències jurídiques és la declaració de desemparament.

Si fem una mirada a les dades de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) dels últims anys, trobem que:

- En deu anys (1999/2009) hi ha hagut un increment de les tuteles d'un 54,92%, passant de 5.064 infants i adolescents tutelats a 7.845.
- El nombre d'infants i adolescents acollits en centres s'ha incrementat prop d'un 50% en sis anys, passant de 1.822 infants o adolescents internats en centres l'any

2003 (el 29,77% dels infants i adolescents sota tutela) a 2.659 l'any 2009 (el 33,78% dels infants i adolescents sota tutela), invertint clarament la tendència iniciada els anys vuitanta de desinstitucionalització.

2.7

ACOLLIDA

L'infant o l'adolescent desemparat ha d'ésser atès en un centre o confiat a una família o una persona que faci possible el desenvolupament integral de la seva personalitat. Hi ha dos tipus d'acolliment familiar: el simple o el permanent. L'acolliment familiar simple s'acordarà si es preveu que el desemparament serà transitori, en canvi, l'acolliment familiar permanent s'acordarà si es preveu que el desemparament serà definitiu i no es considera més favorable per a l'interès de l'infant o l'adolescent l'aplicació de l'acolliment preadoptiu o quan es valora que aquest no és possible.

L'acolliment en família extensa (avis o tiets fonamentalment) és el recurs més potent actualment. Tanmateix, cal assenyalar que aquest col·lectiu pateix les conseqüències i la vulnerabilitat d'haver viscut el fracàs parental dels seus familiars propers en alguns casos, els efectes de la crisi econòmica i les diferències generacionals en el cas dels avis.

Cal desenvolupar programes de suport a les famílies extenses i fer-ne el seguiment, i alhora complementar i ampliar els programes actuals perquè siguin integrals i incloguin el suport (econòmic, educatiu i emocional) per a totes les famílies extenses acollidores.

L'acolliment en família aliena (sempre que no sigui possible en família extensa) està valorat científicament com a beneficiós i necessari, sobretot als primers anys de vida. Per aquest motiu, les recomanacions europees orienten a no ingressar en centres residencials els nens i nenes de menys de 6 anys.

D'altra banda, els models familiars, les situacions de dificultat que obliguen a la separació dels fills i els perfils dels infants i adolescents susceptibles de les propostes legals d'acolliment han canviat. Aquesta situació fa necessària la reconceptualització i la diversificació del tipus d'acolliment familiar que s'aplica a Catalunya actualment.

El Pacte per a la Infància a Catalunya hauria de plantejar com a objectius per assolir:

- Promoure acolliments en família dels nens i nenes de 0 a 3 anys tant com sigui possible.
- Intensificar les campanyes de sensibilització i elaborar un banc ampli i divers de famílies disposades a donar resposta a diferents necessitats (d'urgència, temporals, específiques...) dins de l'acolliment familiar.
- Desenvolupar els programes d'acolliments i els nous acolliments professionals.
- Incrementar els programes de suport a l'acolliment i fer-ne el seguiment de manera integral, que incloguin: suport econòmic, educatiu i emocional.

La demanda d'acolliment en centre segueix incrementant-se i n'augmenta la capacitat, malgrat ser considerat conceptualment i legalment com l'últim recurs i ser el més car i insostenible de la Xarxa de protecció.

El fet que el temps d'estada dels nens i adolescents als centres sigui llarg malgrat que es tracta d'un recurs temporal, i que les situacions familiars i personals de les persones ateses indiquin un major grau de complexitat, planteja la necessitat de dotar el sistema de nous recursos i d'una forta especialització i qualificació.

Reduir l'acolliment en centre és inviable sense la implementació de programes d'actuació familiar preventiva en el territori i sense la intensificació de l'acolliment familiar.

Cal redefinir i intensificar el treball de suport i d'educació adreçat a les famílies biològiques, tant des dels EAIA com dels centres, per assegurar un bon retorn en el termini més breu possible. Alhora cal definir també les noves necessitats, sobretot les dels adolescents (problemes de salut mental i conductuals, joves estrangers sense referents familiars, etc.), i diversificar i especialitzar els models i les tipologies actuals de centre per adaptar-los a la realitat i la prospectiva del segle XXI.

El desenvolupament de programes de suport (formació, supervisió, etc.) adreçats als professionals dels centres per consolidar els equips i evitar les rotacions que trenquin els vincles, esdevé un objectiu transversal que ha d'acompanyar tot el procés.

2.8

ADOPCIÓ

La crisi de l'adopció internacional dels últims anys conviu amb la idea generalitzada sobre la burocratització dels processos i la quasi impossibilitat d'aconseguir una adopció "nacional". Com a resultat, molts ciutadans i ciutadanes aturen els desitjos de convertir-se en pares i mares adoptius.

Es detecta, en moltes ocasions, que les persones adoptants busquen en l'adopció la realització del desig de ser pares que no han pogut fer realitat anteriorment. Un cop formalitzada l'adopció, pot haver-hi un desencís produït per la distància entre allò que havien imaginat i la seva realitat diària. Els infants adoptats entren en l'àmbit de la família adoptant amb una motxilla emocional i, a vegades, també física, que comporta una dificultat afegida a la relació pare/mare-fill/filla respecte dels casos de descendència biològica.

Altrament, la Llei 14/2010 dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència preveu canvis substancials en els terminis d'oposició i en els procediments que a priori són instruments molt positius, però que cal desenvolupar per fer-los operatius.

El fet de desenvolupar campanyes de sensibilització basades en els efectes positius de l'adopció per als infants, i desmitificar i fer transparents les dificultats dels procediments, pot ser una proposta vàlida per crear una nova cultura de l'adopció i possibilitar que el

màxim de nens i nenes susceptibles de ser adoptats puguin tenir uns pares i desenvolupar-se dins un entorn familiar.

2.9

FAMÍLIES AMB INFANTS AMB DISCAPACITAT

A tot el que s'ha dit fins ara, cal afegir-hi el naixement d'un infant amb discapacitat dins una família. Una de les preocupacions més grans que tenen aquestes famílies és que aquests menors d'edat rebin la millor atenció segons les seves necessitats i que puguin accedir als serveis que requereixen per les seves característiques.

En el cas dels menors d'edat discapacitats que viuen en famílies en exclusió social, la seva situació és molt preocupant, atès que, per als infants, les persones més properes (pares i germans) desenvolupen un paper fonamental en el seu procés de desenvolupament i aprenentatge. La qualitat de vida d'aquest menor depèn de la qualitat de vida de la seva família. Si aquest infant neix en el si d'una família desestructurada o amb problemes econòmics greus, corre el risc de quedar-ne perjudicat.

Quan un infant amb discapacitat arriba a una família, en nombroses ocasions es produeix una forta crisi que es tradueix en canvis significatius en les relacions entre els membres de la unitat familiar i, en particular, entre la parella. D'altra banda, aquestes famílies es veuen abocades a situacions que s'afegeixen a aquestes dificultats, com ara: la percepció de solitud, la manca d'orientació respecte a temes com són la salut i la nutrició, la manca de suport psicològic o les greus dificultats econòmiques.

A més, l'infant discapacitat es troba amb dificultats i barreres d'integració social, fet que encara agreuja més la seva situació. El principal problema no rau en la naturalesa de la seva discapacitat, sinó en les condicions socials, econòmiques i culturals en què aquest viu. Lluitar contra els prejudicis existents relacionats amb la discapacitat i mostrar a la societat que aquestes persones –i més concretament els infants amb discapacitat– tenen moltes capacitats, ha de ser un objectiu prioritari. Per aconseguir-ho, és necessari dur a terme accions perquè la societat valori positivament aquestes persones.

POBRESA I RISC D'EXCLUSIÓ

- Promoure l'ocupació perquè les famílies tinguin uns ingressos adients i potenciar la millora de la conciliació de la vida familiar i laboral en l'àmbit dels agents socials, ja que molts infants estan desatesos a causa de la necessitat que tenen els seus pares d'acceptar treballs precaris o jornades laborals excessivament llargues.
- Identificar les zones on s'acumulen els factors de risc, analitzar aquests entorns i desplegar plans integrals per a la infància d'actuació intensiva i sostinguda.
- Convertir els infants en un eix vertebrador de la política social a tots els àmbits.
- Promoure polítiques actives d'inclusió i d'accés al treball en condicions d'igualtat.
- Posar especial atenció en aquelles persones que es troben en risc d'exclusió per problemes de salut, discapacitat o dependència.
- Impulsar actuacions preventives i d'inclusió des d'un punt de vista territorial per reforçar les xarxes familiars, socials i comunitàries.
- Enfortir el paper de les entitats del tercer sector.
- Enfortir la participació activa de les famílies, els infants i els joves en el disseny i el seguiment de les actuacions proposades en què estiguin afectats i implicats.
- Treballar contra la concentració territorial de la pobresa, ja que comporta el creixement de noves borses de marginació.
- Lluitar contra les taxes de fracàs escolar i també l'abandonament i l'absentisme escolar.
- Lluitar contra la contractació laboral precària.
- Millorar la detecció precoç de qualsevol forma de violència o maltractament infantil.
- Fomentar la formació professional, ocupacional i universitària.

INSERCIÓ LABORAL

- Identificar els aspectes clau que dificulten la incorporació laboral de les persones que s'inicien al mercat laboral per abordar-los de manera adequada.

- Proposar una estratègia que integri un conjunt d'accions que tinguin en compte les diferents vessants que incideixen en la incorporació laboral.
- Assumir la participació com un element clau del desenvolupament i assolir el màxim de consens possible amb els agents socials. Desenvolupar polítiques d'inserció per als adolescents i joves amb problemes. Establir mesures de transició escola/treball que incloguin itineraris i acompanyament.
- Reforçar els espais i els centres diaris: en aquests espais es treballa per a la inclusió social dels infants i joves amb accions educatives i programes de reforç escolar, accions que són mesures de prevenció i reconducció en situacions de risc. Són espais on es fomenten valors com la solidaritat, el respecte i la cooperació.

PERSONES NOUINGUDES

- Desenvolupar pautes dins les accions formatives adreçades a pares i mares perquè puguin ajudar els seus fills a fer conviure amb normalitat les diferents cultures.
- Desenvolupar polítiques actives que promoguin la convivència, les relacions interculturals i intergeneracionals.
- Ampliar i diversificar les formes d'intervenció, estenent els recursos destinats a mesures de medi obert, la realització de tasques socioeducatives i la permanència de cap de setmana al domicili, entre d'altres.
- Revisar els projectes educatius dels centres i els sistemes motivacionals emprats, i assegurar una oferta adequada de formació ocupacional per a la inserció laboral.

GÈNERE

- Pensar accions específiques per a les nenes, emmarcades en els principis d'educació i tracte igualitari, i en l'assoliment de l'empoderament necessari des dels primers anys de vida.

FAMÍLIA

- Garantir el suport a les famílies amb més necessitats i promoure el reforçament de la família com a element estructural.
- Garantir la igualtat d'oportunitats a tots els menors d'edat independentment de la tipologia de la família.
- Promoure programes de mediació familiar.
- Incrementar la provisió de serveis de proximitat i les prestacions per a l'atenció a la infància.

INFÀNCIA TUTELADA

- Fer una reflexió qualitativa sobre l'exercici institucional del compliment de les necessitats bàsiques de l'infant: ser atès i educat, ser entès i ser ajudat.
- Difondre el programa "Infància respon" i participar-hi activament.
- Desenvolupar programes comunitaris que prevegin el suport integral a les famílies amb vulnerabilitat social (ajuts econòmics, polítiques d'habitatge, d'inserció laboral i educatives).
- Desenvolupar programes d'educació i suport a les funcions parentals, especialment per a les famílies vulnerables, adreçats a la primera infància.
- Potenciar i desenvolupar programes de mediació familiar.
- Implementar els contractes socioeducatius i els programes previstos a la Llei 14/2010.
- Incrementar els recursos preventius de centres oberts a tots els territoris i augmentar-ne les accions transversals amb les escoles i els recursos de temps lliure.
- Reduir l'acolliment en centre.
- Redefinir i intensificar el treball de suport i d'educació amb les famílies biològiques, tant des dels EAIA com des dels centres, per assegurar un bon retorn familiar en el termini més breu possible.

ACOLLIDA I ADOPCIÓ

- Promoure els acolliments en família dels nens i nenes de 0 a 3 anys tant com sigui possible.

- Intensificar les campanyes de sensibilització i elaborar un banc ampli i divers de famílies disposades a donar resposta a diferents necessitats (d'urgència, temporals, específiques...) dins de l'acolliment familiar.
- Desenvolupar el programa d'acolliments professionals i d'acolliment permanent previst a la Llei 14/2010.
- Incrementar els programes de suport a l'acolliment de forma integral que incloguin: suport econòmic, educatiu i emocional, i fer-ne el seguiment.
- Desenvolupar campanyes de sensibilització basades en els efectes positius de l'adopció i desmitificar les dificultats dels procediments.

FAMÍLIES AMB INFANTS DISCAPACITATS

- Oferir a la família i l'infant amb discapacitat una atenció global (donar informació sobre la discapacitat del menor, oferir els recursos més adients per a la seva situació, atendre les seves necessitats socials, educatives...). Fer un seguiment familiar.
- Donar a conèixer les diferents discapacitats que poden tenir les persones (intel·lectuals, mentals, físiques i sensorials) mitjançant les escoles.
- Garantir un espai de participació on els menors d'edat amb discapacitat es relacionin amb altres infants (pel que fa a l'esport, el teatre...), atès que tenen menys oportunitats de participar en activitats pròpies de la nostra vida social i cultural.
- Promoure més l'accessibilitat, tant la supressió de barreres arquitectòniques com sensorials (cinemes, teatres...).
- Garantir l'equitat en l'atenció als infants en situació de dependència.
- Reconèixer la singularitat de cada família: no totes les famílies amb infants amb discapacitat es troben amb les mateixes dificultats o situacions.

3

ATENCIÓ A LA INFÀNCIA

3.1

SALUT

a. Malaltia mental

La malaltia mental engloba una sèrie de patologies que poden aparèixer en la infància o l'adolescència i que, per la seva gravetat, comprometen seriosament l'evolució, l'aprenentatge, el desenvolupament personal i la inserció social i laboral dels infants que la pateixen. No obstant això, els trastorns mentals detectats en l'etapa inicial de la infantesa o l'adolescència obren la possibilitat d'un tractament precoç mitjançant el qual es pot evitar, en molts casos, que la patologia es converteixi en crònica.

La consideració dels trastorns mentals greus a la infància ha estat lligada, tradicionalment, al dèficit, sigui de tipus intel·lectual o orgànic. Es tractava de nens i nenes sense possibilitats d'aconseguir, en molts casos, un rendiment acadèmic ajustat, uns vincles socials normalitzats i un desenvolupament evolutiu, personal i afectiu adequats. Al llarg de la història, les explicacions que s'han donat d'aquest dèficit han estat diverses: causes genètiques, ambientals, gestacionals i de part, però la conseqüència sempre era la mateixa: la segregació d'aquests infants en centres i institucions perifèriques i, sovint, molt estigmatitzades.

L'increment dels trastorns de conducta i els problemes de salut mental a l'adolescència prenen protagonisme al Sistema de protecció progressivament a partir de 1990. És el moment en què s'assumeix que, a més dels casos atesos pel Departament de Justícia, en els programes de justícia juvenil, hi ha els casos d'infractors de menys de 16 anys, no subjectes a mesures legals reparadores i també amb altres problemes de conducta o salut mental que han de ser atesos a dispositius específics del Sistema de protecció (centres d'educació intensiva).

El tractament d'aquest tipus de trastorn en la infància és complex i no pot limitar-se a un pla terapèutic individual, sinó que ha d'incloure la valoració de tots els aspectes de la vida del nen o nena que poden estar afectats i el treball de les persones i els professionals que se n'ocupen. Per això, l'atenció des d'una perspectiva integral als infants i adolescents amb trastorns mentals requereix una coordinació i cooperació estreta entre els centres de salut mental infantils i juvenils, els professionals en pediatria i medicina de família dels centres d'atenció primària, l'escola i els equips d'assessorament psico-

lògic, els d'atenció a la infància i l'adolescència, els centres de desenvolupament infantil i atenció precoç, la família i altres.

A més, l'evolució de les problemàtiques i l'avaluació de les diferents respostes institucionals coincideixen en els aspectes següents:

- Cal intensificar els programes de prevenció per evitar que els adolescents o joves arribin al sistema judicial.
- Cal desenvolupar programes específics per als adolescents que presenten trastorns psiquiàtrics i diferenciar-los dels trastorns de conducta.
- Cal intensificar la coordinació entre els programes de protecció i els de justícia juvenil, atès que comparteixen els subjectes d'intervenció i les seves famílies.

b. Trastorns alimentaris

Els hàbits alimentaris durant la infància i l'actitud dels pares respecte a aquest tema semblen ser factors importants a l'hora de protegir l'infant davant de possibles trastorns d'alimentació.

Els trastorns de la conducta alimentària, com poden ser l'anorèxia nerviosa, la bulímia nerviosa i els trastorns per afartaments, així com els seus quadres atípics, són un greu problema de salut que crea una forta alarma social. Són patologies causades per molts factors que afecten majoritàriament nens, nenes i dones joves, encara que també afecten cada vegada més homes joves.

Aquests trastorns es caracteritzen per alteracions importants de la conducta en relació amb l'alimentació, amb conseqüències nutricionals, biològiques, psicològiques i socials. En definitiva, malalties psicosomàtiques considerades trastorns mentals.

Afavorir les condicions que permetin l'adquisició progressiva d'uns hàbits alimentaris saludables és especialment important durant els primers anys de vida. Una alimentació saludable i adequada en cada etapa facilitarà un bon estat nutricional i un creixement òptim, així com l'adquisició d'hàbits saludables per a l'edat adulta.

c. Addiccions i drogodependències

La infància i l'adolescència són fases del desenvolupament especialment vulnerables a causa de tots els canvis que s'esdevenen. El desenvolupament de la maduresa en l'adolescència pot comportar l'exploració, l'experimentació, l'adopció de riscos i el qüestionament de regles i fonts d'autoritat. Per això constitueix l'edat d'inici preferent d'altres trastorns propis de l'adult.

El consum de drogues i alcohol entre adolescents esdevé una de les preocupacions més presents i recurrents del món adult. Els diversos observatoris mostren una incidència elevada de l'ús prematur de substàncies entre la població adolescent, associat a conductes de risc.

El problema de les addiccions segueix viu i latent a la nostra societat, ja que els efectes finals del seu consum presenten repercussions greus de caràcter personal, familiar, social i laboral.

El perfil del consumidor, però, ha canviat. En la majoria dels casos, ja no es tracta de persones amb perfils desestructurats, sinó de consumidors amb perfils socialment inte-

grats que fan compatible la seva addicció amb una vida social i laboral normalitzada. Cal destacar, també, les noves addiccions no vinculades a substàncies tòxiques que han arribat amb les noves tecnologies. L'ús desmesurat de videojocs, Internet i xarxes socials estan representant problemes greus de socialització infantil i juvenil, i exigeixen crear programes educatius preventius i d'atenció específics.

En aquest context, i amb vista a prevenir els problemes relacionats amb el consum de certes substàncies i altres dependències, el paper dels progenitors és vital. L'educació dels fills i filles en la manera de reaccionar davant dels fets més insignificants del dia a dia, fomentarà o no el seu desenvolupament d'habilitats i estratègies que els permetran afrontar les situacions de consum de drogues i alcohol i altres conductes de risc i de dependència, i, al mateix temps, influirà en part sobre el desenvolupament de la seva personalitat.

Per aquest motiu, la prevenció de les conductes de risc, cal iniciar-la ja des dels primers anys, fomentant el diàleg, l'autoestima i les habilitats per afrontar la vida, amb un discurs en positiu. Reforçar les actituds socials contràries al consum de drogues i alcohol donant una informació objectiva sobre els seus efectes i les seves conseqüències i facilitar l'adopció de conductes saludables són els objectius que cal perseguir.

d. Consum i hàbits saludables

La salut és un pilar fonamental de la qualitat de vida de les persones, els beneficis de la qual van més enllà de l'esfera individual. Per això, la promoció d'hàbits saludables i la prevenció de conductes de risc són l'objectiu final de totes les polítiques de prevenció en l'àmbit de la infància i l'adolescència.

L'Organització Mundial de la Salut considera que el sobrepès i la vida sedentària són la gran epidèmia d'aquest segle en els països occidentals i els responsables, per tant, de l'aparició dels problemes de salut més comuns en la societat actual. Es tracta, doncs, de millorar la pràctica d'una alimentació diària sana i equilibrada, d'impulsar l'activitat física i estils de vida més actius, incrementant la qualitat dels menús escolars i sensibilitzant i informant les famílies.

Ha de ser prioritat, per al conjunt de la societat, reduir els comportaments de risc per a la salut i millorar-ne els hàbits des de l'educació i l'orientació.

S'ha de continuar incentivant els hàbits saludables que assegurin una vida activa, sana i de qualitat, reforçant i actualitzant els programes de prevenció i promoció de la salut, impulsant els hàbits saludables a tota la població, amb especial atenció als infants. La importància d'uns hàbits saludables en l'estil de vida és essencial per a la qualitat de vida.

e. Infància amb malaltia i infància hospitalitzada

Els infants amb malaltia crònica presenten necessitats especials, ja que la malaltia suposa una situació especial, anòmala i dura.

Alguns infants, a causa de la malaltia, veuran afectats la seva activitat i el seu funcionament intel·lectual, cosa que repercutirà negativament en el seu desenvolupament cognitiu, afectiu i social. Els tractaments que se'ls administren poden afectar-los també psíquica-

ment, cosa que farà que estiguin sotmesos a daltabaixos, estancaments i retrocessos, raó per la qual requereixen atencions destinades a compensar les deficiències que pateixen.

S'ha d'aconseguir fomentar el desenvolupament integral dels nens, contribuir a la seva estabilitat emocional, social i familiar, i facilitar la seva reincorporació a la vida normal, a través de l'atenció integral i continuada.

L'ingrés en un hospital pot comportar en una persona un procés crític que la farà sentir-se desvinculada de la seva activitat diària. En els nens i nenes, aquest procés esdevé tant o més significatiu que en un adult.

L'infant haurà d'adaptar-se a les exigències dels tractaments mèdics i a un entorn desconegut i, en principi, hostil, com és l'hospital; a més, ha de superar els possibles problemes associats a la malaltia, com són l'ansietat i la depressió. Alguns infants, a causa de la malaltia, veuran afectats el seu desenvolupament cognitiu, afectiu i social. L'hospitalització per a un infant és una circumstància que, per regla general, activa la percepció d'una situació amenaçadora i dolenta.

A més, no hem d'oblidar que l'hospitalització d'un infant sempre provoca canvis en l'àmbit familiar i alteracions en la vida quotidiana. L'entorn social més pròxim a l'infant ha de ser el seu principal suport psicològic, el seu primer referent vàlid.

Els infants amb malaltia crònica presenten necessitats educatives especials, ja que la malaltia suposa una situació particular, anòmala i dura. La resposta educativa a aquestes necessitats implica la col·laboració completa de l'escola, els familiars i tot el personal relacionat amb l'àmbit hospitalari.

Cal destacar també el conjunt d'entitats amb infància hospitalitzada que hi ha a Catalunya i que compten amb una llarga i solvent trajectòria. Són un gran actiu que vetlla pel benestar dels infants que es troben en una situació vulnerable.

f. Sexualitat

La salut sexual és un aspecte clau en la salut personal i el benestar social que influeix en les persones al llarg de la seva vida. El desenvolupament de la sexualitat s'ha considerat sempre com una etapa important en la maduresa de la personalitat. Aquest desenvolupament individual de la sexualitat va lligat a factors anatòmics, biològics, psicològics, socials i culturals.

La sexualitat té una dimensió més àmplia que abasta aspectes de la conducta, com són les relacions interpersonals i, en concret, l'afectivitat, els sentiments i les sensacions compartides entre dues persones. La sexualitat neix amb la persona i constitueix una part integral de la seva personalitat.

Amb la finalitat que els nens i les nenes tinguin una sexualitat sana quan siguin adults, és molt important integrar i treballar aquest concepte des de les primeres etapes de la vida. S'ha de viure la sexualitat des d'una perspectiva saludable. El fet de percebre el seu cos i la seva sexualitat com a quelcom idoni, els facilitarà prendre les decisions futures i els permetrà assumir la seva sexualitat d'una manera constructiva.

L'aprenentatge de la sexualitat és un procés que es donarà al llarg de tota la vida, però iniciar-ho de manera conscient des de les primeres etapes obre la possibilitat d'avançar d'una manera més congruent en aquest camp.

g. Violència de gènere i familiar

L'impacte de la violència masclista i familiar en els nens i les nenes és una preocupació recent. Molts professionals han constatat que la violència adreçada a les nenes i nens no sols els afecta quan pateixen maltractaments físics, psicològics o abusos sexuals. El simple fet de viure en un context de violència o ser testimonis de les agressions en l'àmbit familiar també té greus conseqüències per a la salut dels nens i les nenes, i pot alterar greument el seu desenvolupament físic, cognitiu, emocional i social, així com les seves relacions afectives durant la infància i la vida adulta. Per tant, s'ha de considerar que quan una persona és agredida per un membre de la família, el perpetrador de violència no sols està abusant o violentant la persona agredida, sinó també els infants i adolescents que testifiquen aquesta violència.

Els efectes negatius més coneguts en infants i adolescents que viuen situacions de violència de gènere o familiar són: tensió emocional, trastorns psicossomàtics, retard en el desenvolupament, por d'explorar l'ambient i trastorn d'estrès posttraumàtic (TEPT). Aquest últim es caracteritza pels símptomes següents: reviviscència de l'esdeveniment traumàtic, evitació, malsons, trastorns del son i hipervigilància.

D'altra banda, hem de considerar que la violència masclista o familiar se sustenta en una ideologia de la dominació o de la submissió i dependència, conductes negatives que poden ser reproduïdes.

Finalment, cal abordar també la violència masclista exercida per menors d'edat, majoritàriament homes joves adolescents cap als seus progenitors i parelles sentimentals.

Les mesures hauran de tenir com a objectius: proporcionar un ambient segur i estructurat als menors d'edat, ensenyar-los estratègies d'autoprotecció, trencar el seu silenci i secretisme, neutralitzar els símptomes d'estrès posttraumàtic, ajudar-los a comprendre la violència, refusant-la i augmentant l'autoestima.

3.2

EDUCACIÓ I VALORS

a. Escola

Són diversos els agents educadors principals existents, però cal posar al capdamunt, per ordre d'importància, la família i l'escola. Les relacions entre la institució escolar i la família i la seva acció educativa han de ser complementàries i reforçar-se mútuament.

L'educació, entre les seves finalitats, persegueix el ple desenvolupament de les capacitats individuals de cada alumne. És molt difícil aconseguir aquest objectiu sense l'esforç personal, fruit d'una actitud responsable i compromesa amb la mateixa formació. Cal, doncs, l'esforç i la contribució responsables de tots i cadascun dels membres de

la comunitat educativa. Les famílies han de col·laborar i comprometre's amb el treball quotidià dels seus fills i filles i amb la vida del centre educatiu. Al seu torn, els centres i el professorat hauran d'esforçar-se per construir entorns d'aprenentatge acollidors, rics i exigents.

Actualment, i ateses les difícils circumstàncies en què ens trobem, tenint present que es garanteix el dret a l'escolarització a tota la infància de Catalunya, la fita principal en el món escolar ha de ser la lluita per aconseguir les xifres més altes d'èxit escolar i, per tant, la reducció dràstica del fracàs escolar existent.

La responsabilitat de l'èxit escolar no sols recau sobre cada alumne individualment, sinó també sobre les seves famílies, el professorat, els centres educatius, les administracions educatives i, en darrera instància, sobre el conjunt de la societat.

Cal prioritzar les competències bàsiques, com la capacitat lectora i expressiva, la promoció del talent, la cultura de l'esforç i el treball de les actituds dels infants i joves. També és necessari, per elevar els nivells d'èxit escolar, una atenció especial als centres escolars i a l'alumnat amb més dificultats, la millora de les capacitats dels docents, l'increment de la relació entre l'escola i el món professional en el cas de la formació professional, la relació afectiva de l'escola amb el seu entorn per fer-ne eina educativa, i els treballs transversals d'educació de valors fonamentals per a la convivència i la qualitat humana de la comunitat.

b. Educació en el lleure

Entenem el *lleure educatiu* com a 'espai de relació i socialització tant dels infants que el reben com dels joves que l'imparteixen, en la mesura que afavoreix la construcció i l'expressió de les identitats individuals i col·lectives'.

Així, l'educació en el lleure és un agent educatiu cabdal en l'aprenentatge de competències i habilitats per a un desenvolupament integral de les persones.

Per aconseguir una veritable formació integral, no és suficient transmetre coneixements teòrics, sinó que també és necessari treballar habilitats i actituds (saber, saber fer i saber ser) que permetran el desenvolupament íntegre de les persones.

En aquest sentit, l'educació en el lleure permet transmetre els valors i les competències que comporten el valor afegit a la formació de la persona (hàbits saludables, relacions igualitàries, actituds sostenibles, solidaritat, civisme i participació, etc.), esdevenint veritables escoles de participació activa.

A més, aquesta funció educativa està impulsada, protagonitzada i liderada per persones joves, a través de l'apropiació d'espais específics, de la constitució de grups d'amics, de la participació en activitats creatives, etc.

D'altra banda, cal incrementar i reconèixer la importància del paper estratègic que té l'educació en el lleure i l'associacionisme educatiu en la millora de les competències instrumentals i procedimentals, i en les habilitats relacionals dels infants i dels joves.

Per aquestes raons, es considera que l'educació en el lleure és una eina important i també ho és establir eines d'interlocució amb els agents que la promouen, en especial l'associacionisme educatiu.

c. Entorn (esport, cultura i altres formes de lleure)

La societat actual ofereix diverses formes de lleure a infants i joves, ja que el ventall d'activitats és molt divers i hi ha constants innovacions. Destaquem algunes possibilitats.

El nostre país està farcit de festes i tradicions, de fires i mercats, que mostren el sentiment, la manera de fer i de ser més íntima de la gent i dels pobles de Catalunya. Parlem de castellers, gastronomia, gegants, música i dansa tradicional i tot allò que tingui a veure amb la cultura popular catalana.

Cultura popular vol dir festa, vol dir participació i diversió, vol dir tradició i innovació. Arreu del territori es troben associacions que acullen infants i joves, i que els fan protagonistes actius de la cultura més viscuda.

Les activitats esportives també formen part dels hàbits saludables d'infants i joves, i contribueixen al seu desenvolupament físic i mental.

Tant per a la iniciació esportiva, adreçada als més petits, com per a la pràctica de diversos esports, les entitats esportives, en tant que també són educadores, esdevenen una pràctica idònia per al creixement integral d'infants i joves, alhora que és una de les seves formes de lleure preferides. Cal vetllar per la promoció de valors de creixement personal i de civisme, tant per als infants com per a les famílies que els acompanyen als entrenaments o les competicions.

D'altra banda, un dels patrimonis més valuosos de Catalunya és la seva realitat associativa que, sota la forma jurídica d'associació o bé d'altres d'equivalents, fa tasques socials, comunitàries, de cooperació, ambientals i culturals, i aporta una riquesa humana incalculable, des de la vivència de valors fonamentals per a la cohesió i prosperitat social fins al voluntariat.

És molt positiu vincular infants i joves des de ben petits a entorns de participació i compromís cívic, per aprendre a ser part activa de la societat i ajudar a millorar-la, fent-la més solidària i justa. A mesura que els infants creixen poden augmentar el grau de participació i compromís, i implicar-se amb més decisió en projectes dirigits per adults que vetllaran per la seva idoneïtat.

Pel que fa a les activitats entorn de la lectura i la narració, a Catalunya disposem de dues xarxes de biblioteques públiques segons el territori. A Girona, Lleida, Tarragona i Terres de l'Ebre hi ha la xarxa de la Generalitat de Catalunya, i a Barcelona, o a qualsevol municipi de la seva província, la xarxa de biblioteques de la Diputació.

Aquestes biblioteques ofereixen a infants i joves els seus serveis i activitats relacionats amb la lectura, l'accés a la informació i la dinamització cultural. L'objectiu és ajudar-los a ser lectors competents, crítics i capaços de gaudir del plaer de la lectura i de facilitar-los l'accés a la informació.

Les activitats artístiques són aquelles que tenen a veure amb la creativitat i l'expressió. Aquestes activitats tenen un paper fonamental en el desenvolupament del gust per l'estètica, la reflexió i l'afany de superació, i ensenyen valors com l'autodisciplina, la constància i la responsabilitat.

A Catalunya hi ha tot un seguit d'entitats, tant públiques com privades, que ofereixen activitats artístiques adreçades a infants i joves. Així, tenim conservatoris i escoles de música d'iniciativa privada, centres de dansa, de teatre, etc.

En relació amb les activitats d'idiomes, cal destacar que parlar més d'una llengua és enriquidor per a infants i joves, i els permet acostar-se a altres persones i tenir una mirada oberta al món. També obre la porta al món professional. Quan un infant vol aprendre algun idioma estranger, té un munt de possibilitats per fer-ho. A Catalunya hi ha una oferta molt àmplia d'acadèmies i centres.

3.3

FAMÍLIA

Donar suport i assistència a la família en la seva tasca de protecció i educació dels infants i adolescents és un repte per al conjunt d'agents socials i poders públics, i per això des del 2003 Catalunya compta amb una llei de suport a les famílies (Llei 18/2003), que té per finalitat establir les bases i les mesures per a una política de suport i protecció a la família, entesa com a eix vertebrador de les relacions humanes i jurídiques entre els seus membres.

Des del punt de vista de l'infant, el dret a gaudir d'una família amb tot el que suposa és una de les fites sobre les quals el conjunt de la societat ha de treballar i en especial els poders públics, en tant que possibilitin la igualtat d'oportunitats i el suport a les famílies amb fills a càrrec, per lluitar contra la vulnerabilitat i l'exclusió social.

La família, en tant que lloc on es crea el capital humà d'un país i fonament de tot l'edifici social, ha de ser objecte d'especial atenció per les polítiques de les administracions.

Una política familiar global inclou prestacions, ajuts i mesures fiscals, serveis de cura tant d'infants com d'altres persones en situació de dependència, serveis educatius i sanitaris a l'abast de tothom, accions a favor de la igualtat entre dones i homes, i mesures laborals per facilitar la conciliació, entre d'altres. El conjunt, per tant, engloba les polítiques de treball, socials, educatives, de salut, etc.

Les polítiques familiars, s'anomenin així o no, segons el Comitè Econòmic i Social Europeu, han de perseguir els objectius següents:

- Reduir la pobresa de les famílies
- Ajudar la primera infància i el desenvolupament ple de l'infant.
- Afavorir la conciliació de la vida professional i la vida familiar.
- Vetllar per la igualtat entre els sexes.
- Permetre als pares i mares tenir el nombre de fills desitjats.

També la llei vigent recomana als poders públics la promoció d'una maternitat i una paternitat responsables. Actualment, es parla de la parentalitat positiva com a model idoni d'aquest exercici de la condició de pare o mare.

Cal seguir establint recursos de diversa índole que signifiquin un suport a totes les famílies amb infants, perquè tenir fills suposa un benefici per a tota la societat i, pel que fa

a l'equitat, cal donar suport a qui decideixi fer aquest pas. D'acord amb el principi de viabilitat de les mesures, totes les administracions han de revisar el seu treball a favor de les famílies amb infants a càrrec, per sumar esforços i teixir una xarxa de mínims que millorés el dia a dia de les famílies, contribuint així a una millor percepció social de la condició de mare, pare o al mateix fet de tenir fills. Cal fer de Catalunya un territori atractiu i favorable per a les famílies.

Socialment ens cal aconseguir les condicions perquè els índexs de natalitat a Catalunya remuntin i es redueixin els nivells d'infertilitat que resultin de la voluntat d'ajornar la decisió de tenir descendència. Aquest repte col·lectiu es podrà assolir aplicant canvis en les polítiques de suport a les famílies amb infants a càrrec, avançant en les polítiques integrals de suport a les famílies, millorant la situació socioeconòmica global, promovent una millor percepció de la família en l'imaginari col·lectiu i valorant la tasca de mares i pares com a quelcom més positiu.

a. Parentalitat positiva

La parentalitat (i marentalitat) és un concepte integrador que permet reflexionar sobre el paper que té la família en aquesta societat complexa que hi ha actualment i, alhora, donar orientacions útils per fer la tasca de pare i de mare. Evidentment es parteix de la creença que la família és una institució social absolutament bàsica i central de la nostra societat.

Observem que moltes mares i pares se senten desanimats perquè creuen que no poden incidir prou en el creixement i l'educació dels seus fills, i això els fa buscar recursos en el seu entorn comunitari. Cal, per tant, que governs i societat civil facilitin orientacions i recursos de suport a la tasca educativa, i que posin en funcionament espais de reflexió i intercanvi entre famílies.

És important també assumir que no sols les famílies en situació d'exclusió, o en un entorn vulnerable, són les úniques que necessiten suport per desenvolupar satisfactòriament les seves responsabilitats parentals. Tots els pares i mares requereixen suports per fer més bé la seva tasca, en tant que fan el seu paper dins d'una societat complexa, influent i en canvi constant.

La parentalitat positiva s'ha d'entendre, per tant, com 'el comportament dels pares i mares que busca desenvolupar les capacitats de l'infant, la seva atenció a partir dels vincles afectius i la calidesa, sense usar la violència, que ofereix reconeixement i orientació, incloent l'establiment de límits i que permeti el ple desenvolupament de l'infant'.

Davant d'una percepció de crisi d'autoritat parental a la qual alguns reaccionen recuperant l'autoritarisme sobre la base de l'obediència, la parentalitat positiva pretén que els pares i les mares exerceixin el control a partir de la comunicació, l'estimulació, la implicació en la vida dels fills, l'afecte, el suport, el reconeixement i el treball educatiu en grup, de tota la comunitat.

b. Diversitat de models de família

Actualment, es constata la progressiva disminució de la mida de les llars catalanes, la reducció de la fecunditat, l'increment de parelles de fet, la baixada dels casaments, l'augment del nombre de divorcis i ruptures de parella. De la mateixa manera, a banda de la

clàssica família biparental encapçalada per un home i una dona, avui en dia es dona una realitat que ja és quotidiana: les famílies monoparentals, les formades per una parella homosexual, les nombroses, les reconstituïdes o les que han adoptat o acollit un infant o més.

Davant la diversitat creixent de models de família, ara pertoca garantir el suport a les famílies amb més necessitats i promoure el reforçament de la família com a element estructural de la societat i garantia de la pervivència de Catalunya i els valors que ens faran reeixir com a país.

Els canvis de la societat es reflecteixen també en les famílies i els efectes són, entre d'altres, una reducció de la fecunditat molt per sota dels nivells de substitució de la població, un increment del nombre de separacions, un allargament de la vida, un increment de les persones en situació de dependència, nous models de família i un retrocés de l'edat de la primera maternitat.

Segons el *Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu* sobre el paper de la política familiar en el canvi demogràfic de maig de 2011, "el declivi de la família extensa i l'auge de la família 'nuclear' [...] han vingut acompanyades d'actituds més individualistes, per l'aparició de nous grups socials que afronten un major risc d'exclusió social. Es tracta d'aturats de llarga durada, famílies monoparentals, treballadors pobres i nens pobres o amenaçats per la pobresa."

Cal, per tant, donar suport a les tipologies de família més vulnerables que, ara per ara, són els col·lectius més definits, tot i que amb realitats i necessitats diferents; són les famílies nombroses i les famílies monoparentals.

Així, cal prestar una atenció especial i donar suport a les famílies nombroses per la gran aportació que fan a la societat, com també el suport a les famílies monoparentals en situació de vulnerabilitat, en tant que representen un col·lectiu en risc social com queda palès en el *Dictamen* esmentat anteriorment i en altres treballs de recerca.

El creixement de la monoparentalitat constitueix un repte de primera magnitud si el que es pretén es garantir la igualtat d'oportunitats necessària per a tots els menors d'edat. L'expansió de la diversitat familiar, no solament fruit dels canvis en les estructures familiars, sinó també de la proliferació de llars formades per persones amb diferents orígens ètnics, és un desafiament important al qual caldrà donar una resposta adequada.

Davant la consolidació de les formes monoparentals, és necessari que la societat doni unes respostes que minimitzin el cost que aquestes situacions de convivència tenen no solament per als mateixos afectats, sinó també per al conjunt de la població. El cost elevat que tenen les formes de convivència monoparentals per als menors d'edat es posa de manifest en les seves altes taxes d'abandonament educatiu precoç i en la situació de privació material que afecta les llars on viuen.

c. La família com a institució educadora i transmissora de valors

La família és la institució més important i central de la nostra societat i reflecteix la diversitat característica del moment actual. És el nucli fonamental de l'educació per als infants, transmissora dels valors més importants per a la vida d'una persona i on es viuen les principals relacions afectives interpersonals.

La família és l'estructura bàsica dels lligams afectius vitals i de la solidaritat intrageneracional i intergeneracional. Al seu entorn s'estructuren gran part de les relacions de les persones i disposa d'un marc jurídic de referència.

Ignorar la família promou la falta d'autonomia, l'individualisme, debilita els vincles de les persones amb la comunitat i la cohesió social.

La promoció i protecció de la família són una afirmació que sortosament ara ja no la discuteix ningú, ja que des de totes les sensibilitats polítiques s'ha assumit la importància que té per al futur en la nostra societat. És més, cal promoure els valors que la sustenten perquè no s'aprofundeixin els problemes que provoca la seva absència.

En aquest sentit, tant les Nacions Unides com el Consell i la Unió Europea han elaborat recomanacions relatives a les polítiques familiars que posen el centre d'atenció en la família. Aquestes orientacions s'han de fer efectives en diferents àmbits, de manera transversal: la promoció de la natalitat, la solidaritat entre generacions, l'educació, la promoció de la dona i la protecció dels infants i els adolescents, l'ocupació i el dret al treball, l'educació, l'habitatge, la salut, etc.

A Catalunya hem avançat en el reconeixement dels models de família i la importància de la seva tasca com a transmissora de valors, però queda camí per córrer i millorar la coordinació entre els sectors amb qui es comparteix la tasca d'educar els infants i els joves.

Atesa la importància de la tasca educadora de la família, especialment pel que fa als valors humans més necessaris i que han de dur al ple desenvolupament dels infants, cal evitar el desànim i facilitar que cada família pugui desenvolupar amb força l'educació dels seus infants, sentint-se segura i capacitada per fer-ho.

Cal, per tant, optimisme i confiança perquè les famílies tinguin les condicions òptimes per desenvolupar les seves competències parentals en positiu; aquest entorn favorable és responsabilitat de tots els sectors de la societat: dels governs, els mitjans de comunicació, els sectors productius, el món educatiu i sanitari, etc. Tothom ha de fer pinya per millorar les capacitats i possibilitats de la família en la seva tasca educativa, donant-li el suport necessari i replantejant elements que en dificultin l'èxit.

d. Conciliació

La conciliació de la vida personal, laboral i familiar s'ha d'entendre com un mecanisme per fer front a una nova realitat social que faci compatible el treball amb la vida familiar. La cura dels infants requereix temps, a més, pot suposar un cost econòmic per a les famílies, a banda del cost social que implica en aquelles situacions en les quals no hi ha adults que eduquin els infants. A tot això, li hem de sumar les dificultats afegides amb què es troben les famílies monoparentals i famílies amb fills amb discapacitat.

La conciliació horària que permet la conciliació dels àmbits familiar, laboral i escolar de les famílies és un repte col·lectiu de la societat catalana des que es constata l'existència d'experiències minoritàries reeixides en aquest sentit, però alhora hi ha un gruix de models d'organització molt irracionals que requereixen canvis legislatius d'abast estatal.

Tant les organitzacions sindicals com les patronals, amb el suport del Govern, haurien de promoure avenços significatius en aquest sentit, tenint en compte que la sensibilització de la societat en la matèria és un repte ja parcialment assolit. L'ocasió permetria

millorar elements d'interès general, com són els índexs de productivitat i competitivitat empresarial de Catalunya, i dotar les famílies de més temps i recursos per a la seva convivència i tasques de criança.

e. Relacions i solidaritat intergeneracional

Normalment en el marc de la família, però no exclusivament, l'infant té l'oportunitat de relacionar-se activament amb membres de generacions diferents de la seva. Per a aquesta tipologia d'activitats, espais i temps destinats a la relació amb persones amb més experiència vital, cal que hi vetlli tothom, ja que determinades condicions vitals actuals han allunyat infants i persones grans, els uns dels altres. Per tant, esdevé necessari reivindicar l'oportunitat de les relacions intergeneracionals com a element bàsic en el desenvolupament d'infants i adolescents, entenent-les com a positives per als infants, ja que aprenen de qui té més experiència, i també per als adults, perquè coneixen la realitat social i personal dels infants i adolescents.

Activitats innovadores, com per exemple el voluntariat en família, són propostes que poden facilitar una major relació d'adults d'edats diverses amb els infants, tot desenvolupant una acció positiva per a la societat, ja sigui d'índole cultural, ambiental, comunitària, social o d'altra mena.

Atès que en l'àmbit europeu l'any 2012 es pretén donar suport a l'envelliment actiu i a la solidaritat intergeneracional, cal aprofitar l'ocasió, des de l'òptica dels infants, per prendre consciència de la importància de les relacions intergeneracionals i la promoció d'actuacions en aquest sentit, en el marc de la vivència de valors de creixement personal i col·lectiu.

SALUT

- Oferir atenció des d'una perspectiva integral amb la coordinació i la cooperació estreta dels centres de salut.
- Intensificar programes de prevenció per evitar que els adolescents o joves arribin al sistema judicial, especialment en els casos de malaltia mental.
- Desenvolupar programes específics per als adolescents que presenten trastorns psiquiàtrics i diferenciar-los dels que tenen trastorns de conducta.
- Intensificar la coordinació entre els programes de protecció i els de justícia juvenil, atès que comparteixen els subjectes d'intervenció i les seves famílies.
- Afavorir i potenciar les condicions que permetin l'adquisició progressiva d'uns hàbits alimentaris saludables.
- Ajudar l'adolescent a construir, de manera progressiva, un posicionament personal útil envers els usos de les drogues.
- Combatre la violència de gènere: proporcionar un ambient segur i estructurat; ensenyar estratègies d'autoprotecció; trencar el silenci i el secretisme; neutralitzar els símptomes d'estrès posttraumàtic; ajudar a comprendre la violència, refusant-la i augmentant l'autoestima.

EDUCACIÓ

- Reforçar el vincle entre escola i família.
- Reconèixer el paper estratègic de l'educació en el lleure.
- Potenciar l'associacionisme educatiu.
- Fomentar els entorns participatius i de compromís cívic.

FAMÍLIA

- Desenvolupar programes de parentalitat positiva.
- Donar suport integral a les famílies amb vulnerabilitat social.
- Elaborar programes d'atenció social i promoció integral de les famílies en situació de pobresa, atents a les necessitats dels infants membres, a partir de polítiques d'habitatge i inserció laboral, i oferint ajuts econòmics i intervenció educativa.
- Promoure la natalitat i donar suport a les famílies nombroses.
- Donar suport específic a les famílies monoparentals.
- Facilitar el desenvolupament de nous serveis a la infància, especialment per cobrir els problemes derivats de l'asincronia entre horaris laborals i horaris escolars, i garantir la qualitat i la coherència educativa de tots aquests serveis.

4

MITJANS DE COMUNICACIÓ

Els infants i els adolescents, davant els mitjans, estan en una situació com mai s'havia donat. D'una banda, tenen accés a una quantitat d'informació extraordinària de forma immediata, però, de l'altra, el desordre i la superficialitat d'aquesta informació en dificulta la comprensió i l'adquisició del coneixement.

Cal, per tant, un doble treball de regulació i revisió, i alhora l'estímul per a una millor educació i preparació per a l'ús i el consum dels mitjans. En paraules de Francesc Torralba, cal una "acurada educació de la sensibilitat ètica i estètica de l'audiència; una educació crítica de la intel·ligència i de la sensibilitat", com a complement de l'estratègia reguladora també necessària.

La presència i els valors associats de les famílies i els infants en els mitjans de comunicació també són elements sobre els quals cal reflexionar, per tant, s'han d'eliminar els estereotips i els prejudicis que no contribueixen a la millora de la societat.

A tall d'exemple, malauradament, és massa freqüent presentar la mare o el pare de família amb diversos fills com a persona infeliç, sense èxit social. Inversament, es presenta la persona que no ha creat una família com aquella que ha assolit l'èxit i el reconeixement social.

El reconeixement de la família i la revalorització del seu paper i de l'èxit familiar (entès també com a èxit personal), en contraposició a la consideració de l'èxit individual que es valora en la societat contemporània, han d'evolucionar necessàriament a fi de millorar com a país, i tant els mitjans de comunicació com el sistema educatiu hi han de contribuir.

També es promouen, i se'n dona validesa, múltiples opinions de persones que afirmen que determinats problemes socials tenen l'arrel en l'actuació de les famílies, tot i que són normalment visions no empíriques i simplement sustentades en la voluntat d'allunyar-se de possibles responsabilitats dels qui emeten aquestes opinions sobre els problemes descrits.

Formar els adults i els professionals en el llenguatge i la realitat de les noves tecnologies i la comunicació, i en com utilitzar-los com a recursos habituals de comunicació amb els infants i joves, esdevé un objectiu necessari i alhora una estratègia relacional molt prioritària.

4.1

PUBLICACIONS

Tant pel que fa a la presència i la participació dels menors d'edat en els mitjans com pel que fa al seu ús o consum, cal referenciar els estudis elaborats pel Consell Audiovisual de Catalunya (CAC) durant els darrers deu anys, que permeten conèixer el treball fet i l'orientació exposada pels experts del món de les ciències de l'educació, del periodisme i les tecnologies de la informació i comunicació. Aquests treballs aborden tant la protecció de la infància i l'adolescència en relació amb els mitjans com l'autoregulació o el dret a la informació, entre d'altres.

Igualment cal apreciar el nombre significatiu de publicacions, articles, estudis i treballs de recerca sobre els mitjans de comunicació i la infància, elaborats en el marc de centres acadèmics i de recerca o per fòrums d'entitats de persones usuàries dels mitjans.

És necessari vetllar perquè els mitjans de comunicació accessibles pels infants i els adolescents transmetin valors universals, i respectin i fomentin el conjunt de drets i el desenvolupament dels menors d'edat. I és que, sens cap mena de dubte, els mitjans tenen un paper important en la formació del criteri de les persones, i en especial dels més joves. És important, per tant, revisar l'acció institucional, instar l'autoregulació i promoure l'educació que poden fer els centres educatius i les famílies.

4.2

RÀDIO I TELEVISIÓ

La transformació social del segle XXI es caracteritza, d'entre altres fets importants, pels grans avenços de la tecnologia moderna i especialment pel progrés dels mitjans de comunicació. Els mitjans s'han convertit en elements d'una rellevància important per a l'educació i la formació de la infància, unides, això sí, a l'escola i la família.

D'entre tots els mitjans, destaquen la televisió i la ràdio. Aquests instruments, en tant que mitjans de comunicació social de masses, es consideren uns dels més importants per al desenvolupament de la formació i la cultura de les persones, de la democràcia i la defensa dels estats democràtics de dret.

La formació de la personalitat en la infància està influenciada, entre altres molts factors, pel medi on es desenvolupa el nen o la nena. En concret la televisió, que alguns l'han definida com 'la cultura de masses', s'està convertint en la major font d'informació i influència en la vida de l'infant i de l'adult. Per aquest motiu, ha de tenir com a funcions principals: la informació, la formació, l'educació i l'oci.

A la televisió, diàriament, apareixen nombroses imatges i sons (dibuixos animats, programes de notícies, reportatges, cinema, pel·lícules, anuncis, retransmissions esportives, concursos, programes d'humor, xous d'impacte, etc.) que, generalment, són vistos pels nens, en la majoria d'ocasions, sense intervenció de cap membre adult de la família, la qual cosa repercuteix, no sempre favorablement, sobre el desenvolupament de la seva personalitat i les pautes de comportament.

L'exposició dels infants de manera indiscriminada a les emissions televisives durant períodes més o menys llargs i repetits planteja nombroses qüestions de gran interès.

La televisió té, indubtablement, aspectes positius que hem de conèixer i utilitzar: entreté de forma econòmica i ajuda a descansar de l'estrès del treball o de l'estudi i de les tensions diàries; es tracta d'una forma de distracció econòmica; també és una "finestra oberta" mitjançant la qual el nen o la nena pot accedir a diferents coneixements científics, culturals, històrics i socials; estimula la seva curiositat; en fomenta la fantasia i la imaginació. En definitiva, contribueix a ampliar la visió del món de l'infant. A més, suposa un potencial que, ben utilitzat, pot ajudar a conèixer valors humans, adquirir actituds i estils de vida positius. Però, sovint, la visió del món que ofereix la televisió no es correspon amb la realitat, i freqüentment crea rols socials problemàtics i negatius que, consegüentment, poden repercutir en la seva pròpia vàlua.

Davant aquesta situació, cal una bona regulació dels mitjans, però sobretot cal preparar la infància per a un consum responsable i un bon ús dels mitjans que tenen al seu abast.

4.3

NOVES TIC

La idea i la integració de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) des de la primera infància ha provocat en els especialistes innombrables reaccions, amb posicions ben demarcades i oposades. D'una banda, trobem concepcions teòriques que conviden a creure que els avantatges de les tecnologies prevalen completament sobre els seus desavantatges, insinuant que tot el que és producte de la societat de la informació i del coneixement pot ser consumible, ja que les seves potencialitats ens transporten a una realitat i qualitat de vida sense precedents. D'altra banda, i en una posició totalment oposada, trobem el judici d'aquells que entreveuen la fi de l'educació i de la infància, influenciada per les transformacions que es viuen en un espai de temps tan curt. Tanmateix, la realitat mostra que és necessari trobar l'equilibri i fer un replantejament entre els punts forts i els febles perquè siguem capaços de consumir críticament les TIC.

En el context de la cultura digital actual, els infants i els adolescents de la nostra societat són considerats "nadius digitals". En aquest sentit, cal preparar-los perquè sàpiguen aprofitar les potencialitats de les TIC per al seu desenvolupament, així podran enriquir

les seves experiències i promoure nous aprenentatges en l'àmbit del desenvolupament social i emocional, lingüístic, matemàtic, físic-motriu i de cultura universal.

La construcció de projectes i l'experiència amb les tecnologies permeten que els nens s'uneixin a la recerca de la resolució de problemes i estimulen la seva interacció social, recreant noves maneres de relacionar-se. Les tecnologies poden afavorir el desenvolupament d'infants i joves, encara que no sempre s'utilitzin aprofitant totes les seves potencialitats. Sobretot, on s'ha de ser constant és en allò que els permeti desenvolupar adequadament les seves necessitats. Els infants i els joves tenen interessos propis i una visió del futur o de necessitats molt diferent. Per això, és essencial saber diferenciar quin és el tipus d'utilització que els nens poden fer de les TIC i permetre'ls llibertat d'expressió.

D'altra banda, atesa la importància dels nous usos socials de les TIC i de les competències digitals, es pot parlar sense cap mena de dubte d'"el poder de la infància en la xarxa". Així, experiències recents evidencien que, si fem un front comú, podem aconseguir que una col·lectivitat d'usuaris, molts d'ells menors d'edat, canviïn les condicions d'ús de les xarxes socials, per exemple. Així doncs, promoció i participació són dues aportacions valuosíssimes de les TIC per a la infància.

No obstant això, pel que fa a Internet, tampoc podem oblidar que els menors d'edat s'enfronten a situacions malauradament poc recomanables: tenen a l'abast continguts nocius; l'anomenat *grooming* o l'assetjament sexual; el *ciberbullying*; les pràctiques comercials il·legals amb publicitat enganyosa; les estafes i els frauds; l'exposició a jocs d'atzar, els casinos, les apostes, etc., que les tenen prohibides al món físic, però a les quals poden accedir en línia; la realització, conscient o no, de pràctiques il·legals, que a la xarxa es poden materialitzar amb un sol clic, la naturalesa i l'abast de les quals són desconegudes no sols pels mateixos menors d'edat, sinó també pels seus adults responsables. També destaquen els abusos en matèria de sol·licitud de dades personals i l'ús indegut d'aquestes contra la seva privadesa i la seva intimitat.

Tots plegats hem de treballar amb la mirada posada en els objectius següents:

- Deixar de considerar els nens i els adolescents únicament com a víctimes passives dels riscos de la xarxa i veure'ls com a elements actius (com a subjectes de ple dret).
- Evolucionar aplicant des de solucions d'urgència basades en l'ús que fan els més petits de les TIC fins a apostes estratègiques per a la vida digital.
- Abandonar l'abordatge basat en els eixos tecnològics (Internet, telefonia mòbil i videojocs) per centrar-se en allò substancial i transversal.
- Apostar de manera sistemàtica i curricular per les tasques de sensibilització i formació des d'edats primerenques, eludint les accions esporàdiques.
- Incorporar els pares i mares al nou context digital perquè compreguin i acompanyin millor la vida dels seus fills: deixar de pressuposar que nens, nenes i adolescents, davant la relació que tenen amb les TIC, desitgen estar al marge de les accions que emprenem els adults, i permetre'ls implicar-s'hi i ajudar-los a fer-ho.

4.4

PUBLICITAT

L'objecte de la publicitat és informar i alhora estimular el desig i la necessitat de consumir. La infància, per les seves característiques peculiars, és el grup de població ideal per a la seva pràctica.

Els professionals que treballen en el món publicitari destaquen que la infància té un paper clau a l'hora de prendre les decisions de consum en una família, i és un enorme potencial directe i indirecte del consum. Per aquesta raó, es converteix, sovint, en el públic objectiu de la publicitat. A més, es creu que si la lleialtat per una marca s'instaura des de la primera infància, aquest vincle té més probabilitats de perdurar al llarg de tota la vida.

El gran objecte de preocupació plantejat per la publicitat que s'adreça als infants, i en especial als més petits, té a veure amb el seu desenvolupament cognitiu i, consegüentment, amb la seva capacitat de processar els missatges publicitaris. També hi ha la preocupació per la influència que pot tenir sobre els seus valors, particularment en termes de materialisme. En aquest sentit, els joves poden tendir a adoptar valors materialistes, associant l'èxit i la felicitat a l'adquisició d'aquests productes i serveis.

Així mateix, els infants i els adolescents es veuen immersos en la publicitat adreçada als adults, amb els consegüents aspectes negatius. Igualment, els estereotips sobre el sexe influeixen sobre les seves actituds.

Tot això, en ocasions, crea frustració, ja que no tots els nens i nenes poden gaudir d'allò que se'ls ofereix. Abusen de la capacitat limitada de la seva anàlisi i raciocini i de la seva credibilitat. S'ha demostrat que aquesta frustració pot originar violència en determinats nens.

4.5

TRACTAMENT DE LA INFÀNCIA ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ

La presència de qualsevol col·lectiu als mitjans i la imatge que se'n dona, en condiciona la percepció social en tant que els mitjans són plataformes que generen i difonen opinió pública.

Així doncs, tan important és el consum de mitjans de comunicació que fan els menors d'edat com la manera en què apareixen representats i hi participen. És per això que, a

banda de vetllar per l'adequació dels continguts, també cal tenir cura de la representació de nens, nenes i adolescents que difonen els mitjans, així com promoure la seva participació en la creació de continguts.

En aquest sentit, cal garantir el benestar físic i emocional dels menors d'edat que apareixen als mitjans i respectar el seu dret a expressar-se, tot assegurant que la seva contribució no menyscaba la seva dignitat. En cap cas es pot ridiculitzar ni posar els menors d'edat en situacions que els creïn angoixa.

D'altra banda, per fomentar la participació social d'aquest grup és del tot necessari oferir a infants i adolescents la possibilitat de comunicar-se entre ells o expressar les seves opinions a través dels mitjans, proporcionant-los continguts adequats a cada edat i permetent que interactuïn en condicions apropiades. Cal promoure, doncs, la participació activa dels menors d'edat als mitjans i oferir-los l'oportunitat d'aportar la seva mirada en determinats temes.

En tot cas, sigui quin sigui el rol del menor d'edat –com a espectador, participant o generador de continguts–, aquest s'haurà d'adequar a la seva maduresa.

- Treballar per la regulació i la revisió dels mitjans, i aconseguir una millor educació i preparació per al seu ús i consum.
- Instar a fer un consum responsable dels mitjans que la infància té al seu abast.
- Deixar de considerar els infants i els adolescents únicament com a víctimes passives dels riscos de la xarxa i veure'ls com a elements actius.
- Evolucionar aplicant des de solucions d'urgència basades en l'ús que fan els més petits de les TIC fins a apostes estratègiques per a la vida digital.
- Abandonar l'abordatge basat en els eixos tecnològics (Internet, telefonia mòbil i videojocs) per centrar-se en allò substancial i transversal.
- Apostar de manera sistemàtica i curricular per les tasques de sensibilització i formació des d'edats primerenques, eludint les accions esporàdiques.
- Incorporar els pares i les mares al nou context digital perquè comprenguin i acompanyin millor la vida dels seus fills: deixar de presuposar que nens, nenes i adolescents, davant la relació que tenen amb les TIC, desitgen estar al marge de les accions que emprenem els adults, i permetre'ls implicar-s'hi i ajudar-los a fer-ho.
- Promoure les eines necessàries perquè des dels mitjans es generi una imatge realista i positiva del col·lectiu infantil i adolescent.
- Promoure la defensa dels principis desenvolupats a la Llei 14/2010 dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència: no considerar els infants i els adolescents com a objectes de consum, sinó com a subjectes de dret.
- Oferir a infants i adolescents la possibilitat de comunicar-se entre ells o expressar les seves opinions a través dels mitjans, proporcionant-los continguts adequats a cada edat i permetent que interactuin en condicions apropiades.
- Adequar el rol del menor d'edat a la seva maduresa davant els mitjans de comunicació.

© **Generalitat de Catalunya**

Departament de Benestar Social i Família
Plaça de Pau Vila, 1
Barcelona

www.gencat.cat/benestarsocialifamilia/

1a edició: novembre de 2011

Il·lustració de la coberta: Marta Capdevila

Disseny i maquetació: Brot72

Avis legal: aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades.